

Višji sodnik Crater pobegnil, ker ga je tožila neka ženska?

New York, 20. septembra. — Skrivnost, ki obdaja zginutje višjega sodnika Craterja, katerega se pogreša že šest tednov, je postala danes še večja, ko je stopila danes na pozorišče vse preiskave neka ženska. Znano je, da je imel zginuli sodnik vse polno prijateljev zlasti med gledališkimi igralniki. Okrajni pravdnik je začel zadevo preiskovati, ker je mnenja, da bo ta ženska znala pojasniti marsikaj, zakaj je sodnik Crater izginil. Lorraine Fay je ime te ženske, katero so odkrili, ko je pisala neko neiskreno pismo, in je bilo pismo izročeno okrajnemu pravdniku, da zadevo preišče. Ko je slednji prebral pismo, je poklical pred sebe odvetnika dotične ženske. Odvetnik je priznal pred državnim pravdnikom da en dan prej, predno je sodnik zginil, je slednja se z njim razgovarjala, kako bi bilo mogoče dvigniti proti sodniku Craterju tožbo za \$100.000 odškodnine, ker ji je baje obljubil zakon, a je ni hotel poročiti. Odvetnik je pravil, da je Lorraine Fay prišla k njemu dne 5. avgusta, bogato oblečena, polna diamentov in draguljev. Vprašala me je, kako bi mogla tožiti sodnika za odškodnino. Izjavil sem, da naj mi prinese njegova pisma, kar je obljubila, da bo storila, toda pozneje se ni več vrnila. Na podlagi te izjave je policijski komisar odredil, da detektiv preišče vse hotele na zapadni strani mesta, če dobijo mogoče kje kako sled o ženski.

Novi uradniki

Društvo Dvor Baraga št. 1317, C. O. F. je izvolil sledeči novi odbor za leto 1931: Frank Perme, nadborštnar; Alojz Pečjak, podborštnar; Charles Baznik, finančni tajnik; Math Baznik, zapisnikar; Martin Dule, blagajnik; Alojz Zakrajšek, bivši podborštnar. Nadzorniki: Ivan Zupan, John Kikel, Henry Opalek. Delegat, John Kočevar in Ernest Kobe. Duhovni vodja Rev. J. B. Ponikvar. Vratar Jos. Laurich, spreveditelj: Louis Erste in Franc Fabjan. Zastavonoša Frank Krnc. Društvo se bo 12. okt. korporativno udeležilo Baragove stoletnice, ki jo priredi skupne slovenske fare v Clevelandu.

Iz Belgrada

Prav lepe pozdrave pošiljajo iz Belgrada, prestolnega mesta Jugoslavije, naši znanci F. Istenich in Fanie Papež. Na kartici je še več podpisov, ki so pa nečitljivi in tudi ne izvirajo od naših Clevelandčanov. Omenjeni iskreno pozdravljajo Clevelandčane in tudi znanje v Euclidu. Lepa hvala!

Govori za prohibicijo

Roscoe McCulloch, republikanski kandidat za zveznega senatorja v državi Ohio, je imel v Defiance, Ohio, pred 125 odboriki republikanske stranke govor, v katerem je dobesedno izjavil: "Moj nasprotnik Robert Bulkley želi odpraviti 18. dodatek ali amendment in vse tozadevne postavke proti pijači. Jaz pa sem nepreklicno na istem stališču, katerega sem dosledno zasteval. Jaz sem za amendment in za to, da se amendment spojuje. Mi ne smemo iti nazaj v tem bistveno moralnem vprašanju.

Primerna slika današnjih razmer v Clevelandu o brezposelnosti

Charles Wasalishen, 19 let star, je skušal izropati neko banko preteklo spomlad. Bil je prijet, in ko je nekaj časa sedel v ječi, je bil paroliran na beseedo svoje ljubice. Iskal je delo ves ta čas, toda dela ni mogel najti. Včeraj je prišel na glavno policijsko postajo in prosil, da ga pošljejo v zapore. Mladič je bil aretiran zadnjega aprila meseca, da je prišel v Ukrajinsko posojilnico in zahteval denar od blagajnika, katerega pa ni dobil. V njegovem žepu so tedaj dobili notico, na kateri je bilo zapisano: "Ako bom ubit, sporočite to Juliji Merva, 2452 W. 5th St." To je bilo njegovo dekle. Julija je šla na sodnijo in lepo prosila sodnika za milost. Sodnik MacMahon je v resnici spustil fanta pod obljubo staršev dekleta, da bodo skrbeli za njega. Pet mesecev je Charles iskal delo, katerega pa ni dobil. Hodil je v razna mesta, rad bi delal za \$10 na teden, toda nikjer ni dobil ničesar. Ker je mislil, da je v nadlego staršem svojega dekleta, je zapustil hišo in šel k policiji. In rekel je, da če ga ne pošljejo v zapor, da bo kaj obupnega naredil, nakar ga bodo morali zapreti. . . Prosperiteta Hooverja.

Smrtna kosa

Po daljši bolezni je umrl John Špelko, star 28. let, rojen v Clevelandu. Tu zapuša mater, tri sestre, Amalijo Krall, Frances in Margaret, dva brata, Antona in Franka. Bil je član dr. Slovenec št. 1 S. D. Z., Macca-bees in Moose. Pogreb se vrši iz hiše žalosti na 25580 St. Clair Ave., pod vodstvom Fr. Zakrajšek. Dan pogreba naznanimo v prihodnjih številki. Naše globoko sožalje preostali družini!

Mladí kvartet

V kriminalnem oddelku sodnijske se imajo zagovarjati štirje mladi fantje, Peter Venslov, ki stanuje na 2120 St. Clair Ave., Sig. Gadski, 8222 Medina Ave., Alfons Gulden, 2042 Hamilton Ave., in Paul Mahovlic, 2023 Hamilton Ave. Obtoženi so, da so napadli neki barbece na Wooster Rd., in odnesli \$101. Fantje zanikajo krivdo.

Obisk šol

Izmed 121 ljudskih šol v Clevelandu jih izkazuje letos 81 manj učencev kot pa lansko leto ob zaključku šolskega leta, toda vse višje šole imajo po večje število učencev kot lani. Registracija v nižjih šolah je za 2286 manjša kot lansko leto, v višjih šolah je pa letos 2014 več učencev. Vseh učencev v šolah Clevelanda je 146.516.

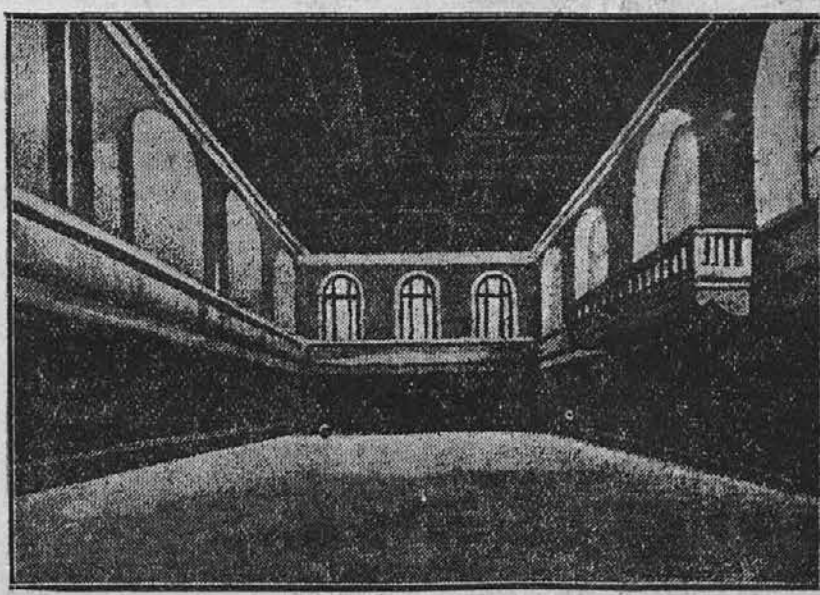
Ne praskaj . .

Sam Dixon, 29 let star, je hotel pomiriti dva huda petelina, ki sta se prepirala na Orange Ave., blizu 30. ceste, ko je eden izmed adutov potegnil revolver in streljal na Dixona, ki se sedaj bori s smrtjo v bolnici.

Vreme

Spoznajmo samega sebe! — "Ameriška Domovina" je v zadnji številki poročala neke o nekaki paradi, in je naredila imenitno tiskovno napako. "Pripeljite s seboj svoje mačke," je bilo pisano, namesto pripeljite s seboj svoje "malčke". Prisolili smo si samim sebi eno zausnico in potem obljubili, da "mačkov" ne jemljemo več v parado. * Nevarno je zbole albanški kralj Zogu.

Kako so Italijani sodili Slovence v Trstu. 600 vojakov je streljalo na štiri mladeniče

Opomba uredništva

"Ameriška Domovina" prinaša danes kot prvi slovenski dnevnik v Ameriki natančen opis vse sodne obravnave proti Slovincem v Trstu. Prinaša tudi sliko dvorane, v kateri so bili štirje naši mladeniči obsojeni v smrt. Nismo se ustrašili ne truda ne stroškov, da lahko prvi izmed vseh listov podamo naročnikom opis laške brutalnosti napram našemu narodu.

Iz drugega dne razprave, dne 3. septembra navajamo nekatere podrobnosti. Občinstva je bilo veliko več nego prvega dne. Predsednik sodišča Cristini je otvoril razpravo in začel nato sam citati razna pisma, letake in liste.

Neko grozljivo pismo, ki je odresirano na fašističnega voditelja Kalina v Sezani, mu grozi, da bo obešen.

Veliko vlogo igrajo nadalje grozljiva pisma, ki so jih dobili jeseni leta 1928 sezanski slovenski prvaki, ki so se zapisali v fašistično stranko. Eno izmed teh pisem se glasi:

"Izdajalec! Vidimo, da si slepo orodje v rokah fašizma, ne iz prepričanja, ampak iz gola koristoljublja. Zato je vselej slovenskemu narodu jasno, zakaj si podpisal tisto sramotno spomenico, ki jo je objavila Agencija Stefani 25. avgusta. Ti si se udal pritisku Graziolija in njegovih agentov. Tvoj strah pa te ne bo opravičil pred narodom, katerega stalno izdajša s svojim podlim obnašanjem. Da to ne bo ostalo nenačevano, za to bo že skrbela naša organizacija. Pogazil si čast Krasa pred drugimi našimi zemljani in dolžnost vseh podštenih Kraševcev je, da to sramoto operejo s krvjo. Ne boš ušel pravični kazni, ki si jo zaslužil. Za vse svoje pismene in ustmene izjave boš dajal odgovor, podlec! Bodi proklet! Vedi, da te le malo korakov loči od usode, ki jo je doživel Cerkenven (ubiti fašist). Podlec, strahopetnež. Judež. — Podpis: Izvrševalni odbor kraške sekcije TIGR."

Revolucionarni listi in letaki. Potem bere Cristini listič "Svoboda," ki ima na čelu sekairo, od katere kapa kri, nad njo pa črke SI. V tem lističu se med drugim pravi:

"Za električno razsvetljavo Krasa in za ceste, ki jih gradi fašizem, ima naše ljudstvo samo zaničevalen posmeh."

"Mi smo vsi napolnjeni brezmejnega sovraštva proti fašizmu. Nahajamo se ob zarji italijanske revolucije."

Nek letak pozivlje starše, naj ne dajejo otrok v ljudske vrtnice, kjer učijo otroke že od četrtega leta "ljubiti umazano Italijo in mrziti lasten narod." Nato začne tajnik brati razne policijske ovadbe o delovanju "slovenskih četašev." Posebno se poudarja intenzivna delavnost Bevka in Kosmača kakor tudi Bevkove neveste. Kot velik akcionaš se označuje tudi Andrej Manfreda. Informatorji četašev so se nahajali celo na goriški kvesturi. Naredbe voditeljev na posamezne člane "organizacije" so bile pisane z nevidnim črnilom. Največ je izdal Ciril Kosmač in pa Komar, mož in žena.

Najbolj obširna je ovadba, ki se tiča Antonija Manfreda. Bil je vpisan na padovanski univerzi za socialne in politične nauke.

"Ne žrtvujte za krušni dan, kajti ta denar se uporablja za financiranje macedonskih komitašev."

Predsednik bere nato list "Primorski glas," v katerem je med drugim rečeno:

"Odločili smo se, da nadaljujemo borbo proti fašizmu v Italiji, dokler Italija ne bo dala naši manjšini pravice, ki ji slišijo po človeškem in božjem pravu."

Beroč nadaljuje papirje, podčrtuje general Cristini napade proti dinastiji, duceju in režimu. V raznih letakih se govori tudi o požigih italijanskih šol, ki "nedolžno slovensko dečopitalijancujejo, jo odevajo po sili v ballistično uniformo in učijo črtiti rodno mater in rodni dom."

V teh letakih se opominjajo tovariši na Krasu, da podvojijo svojo borbo proti italijanskim institucijam. Obeta se skorajšnja zmaga jugoslovanskega naroda nad nasilniki.

Poseben poudarek je polagal predsednik sodišča general Cristini, tudi na nek letak, v katerem se obžaluje, da se je otroški vrtec na Proseku zopet otvoril, potem ko je bil že dvakrat zažgan. Z ozirom na neko slovensko zastavo, ki so jo obleteli pri liki razobesili neznanici, pravi ta listič, obračajoč se k fašistom:

"Kljub temu pa se je razobesila, o vi pasji sinovi, ena slovenska zastava."

Drugi letaki opisujejo politične in gospodarske razmere v Italiji in napovedujejo čas, ko se bo ves italijanski narod dvignil proti fašizmu.

Nek letak pozivlje starše, naj ne dajejo otrok v ljudske vrtnice, kjer učijo otroke že od četrtega leta "ljubiti umazano Italijo in mrziti lasten narod." Nato začne tajnik brati razne policijske ovadbe o delovanju "slovenskih četašev." Posebno se poudarja intenzivna delavnost Bevka in Kosmača kakor tudi Bevkove neveste. Kot velik akcionaš se označuje tudi Andrej Manfreda. Informatorji četašev so se nahajali celo na goriški kvesturi. Naredbe voditeljev na posamezne člane "organizacije" so bile pisane z nevidnim črnilom. Največ je izdal Ciril Kosmač in pa Komar, mož in žena.

Najbolj obširna je ovadba, ki se tiča Antonija Manfreda. Bil je vpisan na padovanski univerzi za socialne in politične nauke.

Manfreda pravi, da se je leta 1928 v Gorici slučajno seznanil z Maksimilijanom Rejcem in njegovim bratom Albertom. Imeli so več sestankov. Eden

izmed teh sestankov je bil napovedan na gori Sabotini. Šel je do vznožja gore, kjer je srečal neznanca, katerega je povedal parolo, katerega je naučil v obtožnici večkrat imenovani študent Jelinčič. Ta parola se je glasila: "Štiri Svobodni." Na Sabotinu so se potem zbrali še dr. Avgust Sfiitgoj, študent Gatnik, tolmaški čevljar Šorli, nek slovenski učitelj iz Mele in neki Logar. Na tem sestanku se je govorilo o borbi proti fašizmu in o borbi proti izseljevanju Slovanov iz Julijske krajine. Sestanek je trajal do zore.

Iz čitanja tajnika se razvidi, da je Manfreda izdal veliko oseb tako iz goriških dijaških krogov kakor iz kobarškega okraja, ki da so pri akciji je dejal, da je bila razdeljena v srenje, kateri je bil na čelu načelnik. Dijaških srenj je bilo šest, in sicer v Tolminu, kateri je načeloval Anton Valentič, doma iz Volč, v Kobaridu, kateri je vodil Manfreda, v Idriji, kateri je načeloval Slavko Ferjančič, v Bači, kateri je vodil Kosmač, v Brdih, kjer se Manfreda voditelja ne spominja več, in na Vipavskem, kjer je predsedoval srenji Kalin.

Za voditelja vsega jugoslovanskega irendentističnega pokreta označuje Manfreda Alberta Rejca (ki ne biva več v Italiji). Manfreda je tudi dal podatke o tako zvanih celicah. Ena glavnih nalog celic je bilo razširjanje slovenskih časopisov "Slovenca" in "Jutra" ter drugih prepovedanih slovenskih žurnalov. Manfreda je tudi razširjal letake, v katerih so se Slovenci pozivali, naj ne grejo na volišče ob znanih volitvah v fašistični parlament.

Zmešnjava

Začetkom obravnave 3. septembra med branjem gori navedenih dokumentov je začel nekaj šušljati. Policisti in častniki so se dvignili in šli iz dvorane. Nato je predsednik, general Cristini dobil neko pismo, katerega je tiho prebral in izročil državnemu tožilecu Dessiju. Pismo je prinesel v dvorano Diamanti, vršilec dolžnosti komandanta 58. milične legije San Giusto, ki vrši po Trstu obsežno varnostno službo. Obrazi so bili videti v skrbeh. Zakaj se je šlo, se od oblasti ni moglo zvedeti.

Glede obtožencev piše "Popolo di Trieste," da je Sofija Frančeskin izgledala drugače dne obravnave bolj mirno, nego prvega dne. Oblečena je z elegantno, vsa v črnem, z gostim črnim pajčolanom. Tudi drugega dne so pripeljali vse obtožence, izvezmi žensko, priklenjene na eni sami verigi, katero jim snamejo šele v kletki. Glede Frančeskinove trdi "Piccolo," da je tudi hudo obremenjena, dasi se iz obtožnice same razvidi le to, da je za zaro vedela. Glede ostalih obtožencev pravi "Popolo d'Italia," da so se prvega dne razprave skušali med seboj razgovarjati, radi česar so jih drugega dne razvstili drugače. Razen karabinerjev so porazdelili med nje posebne uslužbenke prekega sod, da pazijo, da se ne bi med seboj kaj dogovarjali.

Črke "TIGR," ki se nahajajo (Dalje na 3. strani).

Državni pregledovalec knjig pravi, da se ne deli enaka pravica

Državni pregledovalec mestnih knjig Will E. Heck je pravkar priobčil svoje poročilo o pregledovanju mestnih knjig pri oddelku za razsvetljavo. To poročilo je prineslo na dan vsakovrstna odkritja pri sedanjih republikanski mestni administraciji. Tekom zadnjih deset let je laje vodstvo tega oddelka pretežiralo velike konsumente elektrike, kar je diskriminatorično napram ogromni množini manjših konsumentov. Pregledovalec Heck pravi, da je tako postopanje mestne vlade protipostavno. V zadnjih šestih mesecih je mesto radi tega postopanja zubilo najmanj \$160.000, in mesto mora sedaj tožiti, da dobi to svoto povrnjeno. Rekordi pred letom 1924 so se pa "zgubili." — Stvar je sledeča: mesto računa 2 centa do 2100 kilovatnih ur, in kar je preko pa poldrugi cent za kilovatno uro. Sestnajst velikih kompanij v mestu je dobilo dovoljenje od mestne vlade, da se njih uporaba elektrike kombinira iz vseh metrov v tovarnah, da so na ta način dobili nizko ceno 1 1/2 c za kilovatno uro, dočim postava pravi, da mora en sam meter za elektriko izkazati uporabo g o t o v množino elektrike, predno se more dovoliti znižana cena. Na ta način je mesto zgubilo \$160.000.

14 oseb nevarno ranjenih na busu

Tulsa, Okla., 20. septembra. — V bližini tega mesta je neki bus radi prehitre vožnje trčil v neki truck. 14 oseb je dobilo nevarne poškodbe, štiri osebe pa bodo na posledicah najbrž umrle.

Na obisku

Mr. Frank Jerina iz Detroit, Mich., se je ustavil par dni pri svoji teti, pri družini Frank Leskovic, 6303 Glass Ave., od tu pa se poda k svojim staršem, družini Anton Jerina v Claridge, Pa., nakar se zopet vrne v Detroit, kjer je zaposlen.

"Razvalina življenja"

Prihodno nedeljo, 28. septembra, se uprizori v Slovenskem Narodnem Do'mu igra "Razvalina življenja," igra iz kmetskega življenja pod režijo Rev. M. Jagra.

Novi naročniki

Pretekli teden so se naročili na slovenski dnevnik "Ameriška Domovina" sledeči: Anton Kastelic, Mogadore, Ohio, John Urh, Waukegan, Ill., John Turšič, Mike Romich in Jos. Barbis. Vsem prav lepa hvala!

Vest iz domovine

Jakob Zele, 1123 E. 71st St. je dobil iz domovine žalostno vest, da mu je umrl v Radohovi vasi pri St. Petru na Krasu oče Jakob Zele v starosti 80 let. Naj mu bo ohranjen blag spomin!

Iz obupa

Frank Kastin, delavec, 40 let star, živeč v Middleburgh Heights, se je iz obupa, ker ni imel dela, obesil v podstrešju svoje hiše.

Mr. Grdina odpotoval

Mr. Anton Grdina je odpotoval iz Clevelanda kot zastopnik K. S. K. J. na Evharistični kongres, ki se vrši v Omaha, Nebr.

Registracija studentov

Case univerza v Clevelandu prične v torek z registracijo novih dijakov.

Ameriška vlada izjavlja, da boljševiki hujskajo ameriške farmarje

Washington, 20. septembra. — Poljedelski tajnik ameriške vlade, Hyde, je danes izjavil, da je sovjetska Rusija disorganizirala žitni trg v Ameriki s tem, da je pod ceno prodajala pšenico na žitnem trgu v Chicagi. Nad pet milijonov bušjev pšenice je bilo prodanih namenoma pod ceno, da bi s tem padla cena pšenici in bi tako tudi ameriški farmarji ne dobili svoje cene in postali nezadovoljni. Poljedelski tajnik je imel posebno konferenco s predsednikom Hooverjem, v kateri je omenil, da je izjavil predsedniku chikaške žitne tržnice, kaj namerava on tozadevno ukreniti. Ruska trgovska komisija v Ameriki, ki je znana pod imenom "Amtorg," je priznala, da je prodajala pšenico pod ceno, toda se izgovarja, da je to delala, ker je imela velik preostanek pšenice. Ameriška vlada pa dolži rusko, da ruska trgovska komisija v Ameriki dela to nalašč, da bi ustvarila nezadovoljstvo med farmarji. Poleg tega je imela ruska trgovska komisija pripravljene njih nadaljnih 10 milijonov bušjev pšenice za prodajo v zgubo, samo da bi konkurirala ameriškim pridelkom. Ameriška vlada je o tem pravočasno zvedela in je preprečila nadaljno prodajo.

Zopet lepo število ameriških državljanov

Na zvezni sodnji se je v petek 19. septembra vršilo zaslišanje za ameriško državljanstvo in sledeči naši ljudje so dobili državljansko pravico: Andy Zeleznik, John Stibil, Louis Kravenc, Jos. Santine, Ana Gasper, Louis Konrad, Mary Ambroz, Nick Herak, Nik. Gilič, Maria Dacar, Antonija Jevnik, Frank Gruber, Jos. Dežman, Agata Zajc, Cecilija Šubelj, Ana Marincič, Jos. Kinkof, Jos. Walters, Mary Vitin, Mary Tome, Toni Kapel in Frank Lanc, skupaj 22 novih državljanov. Zadnjič izkazanih 246, danes 22, skupaj 263 novih naših državljanov v tem letu. Vsem novim "Amerikancem" naše iskrene čestitke!

Oporoka odvetnika, ki je sovražil ženske

Lemars, Ia., 20. septembra. — Tu je umrl odvetnik T. M. Zink, ki je zapustil \$40.000. V oporoki je navedel, da se to premoženje naloži obrestonosno za prihodnjih 75 let. Tedaj bo znašala glavnica z obrestmi vred 3 milijone dolarjev. S tem denarjem se naj zgradi knjižnica, in opremi s knjigami, katere pa ne sme spisati nobena ženska, niti ne smejo biti ženske v knjižnici zaposlene, niti si ne smejo izposojati knjig. Na prečelju knjižnice mora biti zapisano z velikimi črkami: "Ženskam je vstop prepovedan."

Suhaški vodja obtožen velike poneverbe

Detroit, 20. septembra. — Včeraj je bil tu obtožen James P. Jones, da je poneveril svoji cerkveni občini \$47.000. Jones je bil pastor protestantske cerkve, obenem pa blagajnik suhaške lige. Prva kot druga organizacija je zgubila denar. Jones je bil jako upoštevan v mestu kot velik moralist in pridigar za prohibicijo. Znal je pa tudi krasti.

"AMERIŠKA DOMOVINA"

(AMERICAN HOME)

SLOVENIAN DAILY NEWSPAPER

Published daily except Sundays and Holidays

NAROCNINA:

Za Ameriko in Kanado na leto ...\$5.50 Za Cleveland, po pošti, celo leto \$7.00
Za Ameriko in Kanado, pol leta \$3.00 Za Cleveland, po pošti, pol leta \$3.50
Za Cleveland po raznašalcih: celo leto \$5.50; pol leta \$3.00
Za Evropo celo leto \$7.00, pol leta \$3.50.
Posamezna številka 3 cente.

Vsa pisma, dopise in denarne pošiljave naslovite: Ameriška Domovina,
6117 St. Clair Ave., Cleveland, O. Tel. Henderson 0628.

JAMES DEBEVEC and LOUIS J. PIRC, Editors and Publishers

Entered as second class matter January 5th, 1909, at the Post Office
at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3rd, 1879.

No. 83

No. 222. Mon. Sept. 22nd, 1930.

Italija se igra z ognjem.

Odmev strelav, ki so jih izstrelili fašistovski črnosrajčki na štiri mlade Slovence v Trstu, se še ni polegel in zamrl.

Vehementna in enodušna obsodba češkoslovaškega časopisja, ki je z največjo solidarnostjo obsodilo in ožigosalo teroristično divjanje fašistovske sode, je jasno iznesla na dan solidarnost slovenskega bratstva, ki ga je bratski češkoslovaški narod tako neustrašno pokazal kljub vsem protestom laškega poslanika v Pragi. Pa ne samo to! Ti strelji v Trstu in ogorčenje češkoslovaškega naroda je tudi dokazalo, da stoji ob strani Jugoslavije vsa Mala antanta, s svojim stvoriteljem, dr. Benešem, češkim zunanjim ministrom, na čelu. Človeku ni treba biti diplomat, da uvidi, da se glavni zahrbtni polentarjev, Mussolini, igra z ognjem, kajti v slučaju kakih nadaljnjih komplikacij in izzivanj, bo imela laška armada, ki je prežeta zajčjega poguma, opravka z vojsko vse Male antante, kateri armadi ni enake na svetu. Če so Lahi res tako pozabljivi, kakor bi človek sklepal vsled njihovega sedanjega nečuvnega izzivanja in terorizma, ki ga izzivajo nad jugoslovanskim delom svojih podanikov, tedaj naj si pokličejo v spomin boje na soški fronti, na Krnu in Doberdolu, kjer so jih slovenski, hrvaški in bosanski polki klali, da je viselo meso v cunjah raz njihovih teles! Menda niso še pozabili slučajja — če pa so ga, tem slabše zanje! — ko je v neki bitki par slovenskih bataljonov pometalo pred Italijani puške od sebe ter dvignilo roke, v znamenje, da se vdajo. Nesrečni laški "zmagovanci" so takrat obstopili te slovenske bataljone, da jih odženejo kot ujetnike v zaledje, toda takrat so slovenski vojaki potegnili iz rokavov skrite nože, kakršne so rabili pri naskokih šturmabataljoni, in neusmiljeno poklali svoje "zmagovance" do zadnjega moža. ...

Ogorčenemu protestu nad divjanjem Lahov nad zaslužnjimi Jugoslavlani se je zdaj pridružil tudi ves grški narod, ki daje potom svojega časopisja izraza svojemu ogorčenju. Grško časopisje v Atenah in po vseh ostalih grških krajih, piše v tako sovraženem tonu proti Italiji, da se je moral tudi v Atenah italijanski poslanik pritožiti nad pisanjem grških novic, toda prav tako kakor v Pragi, je tudi od tu odšel lahonski poslanik z dolgim nosom.

Poslanik je naglašal v grškem zunanjem ministrstvu, da so bili Slovenci legalno obsojeni radi svojih "terorističnih" dejanj ter je obenem tudi brenkil na strune nekdanjega italijansko-grškega prijateljstva. — Grško zunanje ministrstvo pa mu je odgovorilo, da vlada na Grškem svoboda tiska ter da je časopisje zrcalo ljudskega javnega mnenja, proti kateremu vlada ne more in ne sme ničesar ukreniti.

V češkoslovaški sovražstvo proti Lahom stopnjevanje narašča. List "Češko Slovo," ki je organ samega zunanjega ministra Beneša, poroča, da je bil ustanovljen in imenovan poseben odbor, ki ima skrbeti za to, da se bojkotira italijansko blago, kot v odgovor radi justičnega umora štirih Slovencev v Trstu. Po konferenci z voditelji vseh češkoslovaških političnih strank, je izdal odbor na narod razglas in apel, naj v bodoče več ne kupuje italijanskega sadja, italijanskih izdelkov in naj več ne obiskuje italijanskih letovišč. Sklican je bil velikanski protestni shod, na katerem je govoril kot glavni govornik sam češkoslovaški vojni minister, Karol Viskovski, ki je naglašal češko-jugoslovansko bratstvo ter lojalnost Češkoslovaške do Jugoslavije. Med drugimi je dejal:

"V našem lastnem interesu, kakor v interesu naših jugoslovanskih bratov je, da smo odločni in močni, ko napoči ura, da potrebujejo oni naše ali mi njihove pomoči. Vse češkoslovaško ljudstvo žaluje za bratskim jugoslovanskim narodom v njegovi veliki žalosti in tugi. Mi stojimo z Jugoslavlani solidarno ramo ob rami!"

Vsa znamenja kažejo, da bo Italija zagrizla v trd oreh, če bo še nadalje terorizirala svoje podjarmljene jugoslovanske podložnike, ali če bi ji padla v glavo celo nesrečna misel, da bi pričela z Jugoslavijo vojno! Nismo preroki, vendar lahko rečemo, da je Jugoslavija z ostalimi državami Male antante, brez pomoči svoje velike zaveznice Francije, že več kot dovolj močna, da zbije Italijo tako, da ne bo Mati Italija nikoli več našla kosti svojih sinov, ki bodo trohnele in bledele na jugoslovanski zemlji, če se drzne nanjo stopiti noga zemljelačnega polentarija. ...!

selih burk je bila tako salamen-sko zabeljena, da se je meni takoj ura ustavila in še zdaj stoji.

V sredo 24. septembra pa bom imeli najboljšo zunanjo pogodino, odkar obstoji klub, in sicer brezplačno. Torej kdor se hoče na klubovo kožo za ves mesec najesti raznih dobrot, naj ne zamudi te prilike!

Tudi Jakata, našega generala, opominjam, da se pravočasno vrne, kajti zanj bo imel Jože ekstra porcijon.

Streljali smo pa tako:

Kozely 12

Harry Hafferberg:

NOČ V VOLČJI JAMI

"Takrat" — je pripovedoval stari kaznjeneec, ki me je vozil po Leni nizdol proti Jakutsku — "so kupčevalci plačevali po dva rublja za vsako volčjo kožo, in ker sem bil dober lovec, pa ubog nemanč, sem si hotel na ta pošten način zaslužiti nekaj denarja. Vzel sem staro puško in velik nož pa se odpravil v tajgo. Dolgo sem zaman lazil za volčjo sledjo, slednjič sem pa za gosto hosto le iztaknil ostudno drhal. Bilo je osem volkov. Takoj sem sprožil na največjega, a naboj ga je žal le oplazil. — Sledel krvavi sledi, sem kmalu našel votlino, v katero se je zatekla obstreljena zver. Od zunaj se je zdela votlina dovolj velika, da bi mogel zlezti vanjo. Ni me ravno veselilo iti v nevarno roparsko gnezdo, kjer bi me morda sprejela dvanajstotica teh čveri. Ker mi je bilo pa znano, da volkovi svoje ranjene tovariše požro, sem moral odločno ravnanje, ako nisem hotel izgubiti zaslužka.

Spustil sem se na kolena in začel po rokah in nogah previdno lezti v temno luknjo. Puško sem pustil zunaj, ker si v jami z njo itak nisem mogel pomagati, in stisnil je nož med zobe. Tako sem se plazil približno tri metre med zemljo in kamenjem, ko sem opazil, da se votlina močno zožuje in skoraj naplavično vodi nizdol. Okoli mene je bila popolna tema, tako da nisem ničesar razločil. Nenadoma sem zaslišal besno renčanje tik pred glavjo. Obstreljeni volk je skočil proti meni in njegovi kremplji so se neverjetno silo zadeli moji spodnji čeljust. Čutil sem, kakor da bi mi bil kdo raztrgal obraz na dvoje. Istočasno so se ostri volčji zobje zasadili v mojo kučmo in posneli kožo na moji glavi. Na dobro srečo sem začel obupno mahati z nožem in pri tem volku razparal trebuh, tako da se je hropet zvrnil in obeležal.

Toda tudi sam sem bil težko ranjen. Zbadajoča bolečina v glavi mi je jemala zavest; kri je lila po obrazu in mi zalepila oči, usta in nos. Ravnal sem bil lahkomišeln, ko sem sledil volku v votlino, toda sedaj za keš ni bilo časa. Z vsi silo sem poizkusil priti naprej, a zaman. Zagodzil sem se v tesnem rovu in se nisem mogel nikamor gneti. Oblival me je mrzel pot. Sedaj se je začel volk znova gibati in se mi besno zagrizel v levo ramo. Toda v naslednjem trenutku ga je že zadel moj nož v grlo in zver se je brez glasu zgrudila.

Docela izčrpan, sem nekaj časa mirno ležal in premišljal, kako bi se rešil iz strašnega položaja. Toda bil sem kakor omamljen in nobene pametne misli mi ni mogel najti. Prevzela me je nepremagljiva utrujenost — zaprl sem oči — nož mi je padel iz rok — glava je omahnila na zemljo — onesvestil sem se. ... Koliko časa sem tako ležal, ne vem. Zbudilo me je renčanje odzunaj. ...

Takoj mi je bilo jasno, da me bodo volkovi živega raztrgali. ... Ob tej misli sem skoraj zblaznel. Imel sem samo eno pot — samo eno rešitev — da prodrem dalje v jamo. Tam, ob mrtvem volku je gotovo več

Marn	15
Baraga	10
Janzevich	14
Kausek J.	19
Lausin	12
Leonardi	14
Rošel	12
Dolenc J.	13
Mlakar	15
Sepic	12
Bruss	9
Jerič	13
Mandel	20
Birk	10
Hoffart	11
Bavec	13
Kausek A.	16

smrt. Tako sem imel zopet s čim zamašiti vhod in žretje se je moglo znova začeti. Toda volčje tuljenje se je čim dalje bolj oddaljevalo in se kmalu slišalo le še iz velike daljave. ... Kaj se je zunaj zdanilo? Ali pa je zverjad uvidela, da v svojem običajnem blagu ni več varna? Na vsak način sem ostal slednjič sam, in bil je skrajni čas, kajti zeblo me je in ves sem drhtel. ...

Napel sem zadnje moči, potegnili ostanke volčjega trupla iz prehoda — in opazil, da je bil zunaj že beli dan. Sedaj sem začel z nožem odbijati ostre robove kamenja in po možnosti razširjati odprtino, ker bi drugače s svojimi ranjenimi udi

pač ne mogel skozi. Delo je bilo težko in kljub obupnemu naporu nisem prišel nikamor naprej. Le ne mirovati, le ne zapati, kajti če me v votlini zasči še druga noč, bi bila smrt neizogibna. ... Volkovi pridejo zopet. Kričal sem na pomoč — toda kdo naj me v tajgi, razen volkov, čuje? Vedno znova sem poizkušal z nožem vrtniti, suvati, sekati. Slednjič sem vrgel ostanek noža stran — najostrejša kamenja je bilo odstranjeno. Potisnil sem v prehod — in bil v par minutah na planem. Globoko sem vdihaval sveži zrak. Na kožo že davno nisem več mislil; bil sem vesel, da sem si to noč rešil golo življenje.

"Poizkusila bom, kajti tvojo hčer ljubim in jo želim dobiti za ženo."

"Dobro," je dejal Ndžambe, "tam-le v kotu že stoji skleda s kašo, ki jo moraš vso en pot pojesti. Če to zmoreš, potem lahko vzameš Cvegnepo takoj s seboj."

Vneto se je spravila antilopa nad kašo. Jedla je, jedla in jedla. ... Toda kmalu ni mogla več in morala je počivati.

"Čakajte trenutek, gospod Ndžambe," je dihlala tiho, "grem se samo nekoliko izprehoditi v bananski gozdič in pridem takoj nazaj."

Ko je pa bila enkrat zunaj kočice, se ni več vrnila.

Tedaj je prišel slon in rekel prav tako kakor antilopa. Tudi on se je bil lotil ndžake, a je imel kmalu dovolj.

Potem se je v koči oglašil divji prešič. Žrl je tudi prav po prešiču, a slednjič je dejal Ndžambetu: "Ne morem več," ter odštorkljaj skozi vrata kakor pijan.

Sedaj so prihajale vse mogoče živali v pisani vrsti. Leopard in bivol, zebra in gazela, gorila in šimpanz — vse, vse so pokušale bučno kašo, a nobena je ni mogla en pot pojesti.

Slednjič je prišel, mali, modri galago (dvajset centimetrov dolga poluopica) kot zadnji! Bil je bolj zvit ko vsi drugi in je pripeljal s seboj celo krldelo svojih vrstnikov, ki jih je skrtil v bananskem gozdu.

"Počakajte tukaj," jim je dejal, "pojdemo posamezno v hišo — drug za drugim, kakor bo prišla vrsta na vsakega." Ko je to rekel, je odšel sam tje.

Bučna kaša mu je izvrstno teknila, toda ko ni mogel več, je dejal z nedolžnim obrazom: "Dovoli mi, da si grem venkam malo oddihniti. Takoj se vrnem in bom jedel dalje."

Potem se je splazil ven, da bi brž napravil prostor drugi opici svojega plemena. Potem so prišle na vrsto tretja, četrta, peta in tako naprej in vse so goltale kašo, kar se je dalo.

Ndžambetu se niti sanjalo ni, da je bilo malčkov cela čreda, in tako se je zelo čudil, da more mali galago toliko spraviti pod streho in prenesti.

"Dobro, Cvegnepa je sedaj tvoja!" je dejal, ko je prvi galago pospravil zadnjo kašo. "Bolj korenjaški si nego vsi drugi, in tako vzemi tedaj mojo hčer in jo varuj."

In Cvegnepa je odšla z galagom v njegovo vas in postala žena galagoškega poglavarja.

34 mačk in 12 psov v stanovanju

Pogosto se najdejo stare ženske, ki so se jim ljudje tako zamerili, da jim je ljubša družba mačk in psov. Za sosedstvo take čudakinje navadno niso prijetne. Tak slučaj imajo sedaj v New Yorku. Stranke neke hiše v Brooklynu so vložile tožbo proti Mrs. Mary Sadler zaradi kršenja miru, ker ima v svojem stanovanju 34 mačk in 12 psov. Sodišče je odredilo takoj ogled na licu mesta in ugotovilo, da so navedbe tožiteljev resnične.

Vse stanovanje Mrs. Sadler je urejeno za mačke in pse, sama zase ima le majhno sobico. Vsaka mačka in vsak pes ima svojo lastno posteljo. V posebnem prostoru je velik akvarij za rejo rib, s katerimi hrani prismojena ženska svoje mačke. Ženska je zelo bogata. Vsak dan ji dobavitelj pošljejo v hišo mnogo kvortov mleka in pa mesa za njene živali. Umljivo je, da je bilo v hiši zmerom dovolj mišjavanja in lajanja. Sodišče je razsodilo, da se mora ženska ali izseliti, ali pa odstraniti živali.

V Vatikanu

instalirajo telefon; 800 slušal bodo imeli, papežovo slušalo pa bo iz čistega zlata.

ŽIVALI V ŽIVLJENJU NARODOV

Ko so prihajali prvi Evropejci v Bangkok, se niso malo čudili, ko so videli, kako brezskrbno se kopljejo domačini v reki Menam, dasi je v njej mrgolelo krokodilov. Potem so zvedeli, da je tem krokodilom s kraljevim ukazom prepovedano, da bi v mejah mestnega ozemlja nadlegovali ljudi. Ako se je kak krokodil proti temu ukazu pregrešil, potem je prišel k reki kraljevi rotilec krokodilov, zval bil žival s svojim čarodajnim klicem na površino, se zavihtel na njen hrbet in ji strl oči. S tem je veljala žival kot kaznovana in ker slepa — zaprta v ječo. Tako je bil krokodil v pravnem oziru izenačen s človekom. Podobni posamezni slučajji so znani tudi v evropski zgodovini; tako so leta 1601. v Lizboni napravili pravdo zaradi čarovništva proti nekemu cirkušemu konju, ki je bil pa na glavni razpravi oproščeno, ker je njegov gospodar in mojster izdal svoje vežbalske zvijače.

Slamec velja kot svet posebno beli slon. Kdor izsledi belega slona, dobi v davka prosto last toliko zemlje, kakor daleč seže slonovno rjovenje. Vsekakor mora tak slon odgovarjati natanko določenim predpisom: koža mora biti bela z rdečastim bleskom, rep neokvarjen, nohti črni, zobje določene oblike. Take mu svetemu slonu izsekajo najprej udobno pot skozi pragozd, potem ga na razkošni kraljevi ladji prepeljejo v glavno mesto. Ob mestnih vratih ga na slovesen način sprejme celokupni dvor. Potem ga spremljajo v njegovo domovanje v bližini kraljeve palače, kjer mu streže cela truma služabnikov, ki mu prožijo v dragocenih skledah njegove najljubše jedi; poseben zdravnik pazi na njegovo zdravje in bele opice odganjajo od njega bolezenske demone. Da velja samo samec kot svet, ne pomenja nikakega zaničevanja ženskega spola, marveč ima svoj razlog zgolj v indijskih verskih naukih.

Krokodili so spadali med sveče živali tudi pri Egiptčanih; imeli so vdomačene po templjih in tempeljskih vrtovih in jih krasili z obroči na vratu in nogah. Pri starih egiptovskih templjih so izkopali na tisoče mumificiranih krokodilov vseh velikosti — od 20 centimetrov do treh metrov. Pri Thebah so našli opice pokopane pri Sakkarahu mavzolej svetih bikov.

Splošno je znano, da so narodi starega veka uporabljali živali tudi v vojni. Kartazani so bili baje prvi, ki so se v bitkah posluževali slonov. Toda najbrže je bil to tudi pri Indijcih prastar običaj. Sloni so bili pa nevarni sobojevniki, ker je vedno pretila nevarnost, da se pobesnele živali obrnejo proti lastnim vrstam. Hamlikar je zato iznašel posebno kladivo, s katerim je mogel jezdec v slučaju potrebe pobesnelega slona z enim samim udarcem v zatilnik ubiti. — Drugi narodi so se posluževali v vojni drugih živali: Parti so baje pred seboj gonili leve, Cilicijanci, Galci in Hircanci — pse; tudi biki, kamele in celo osli so morali služiti v vojni kot udarne trume. — Znan Ndžambetu in rekla:

je lev, ki je ob strani kralja Ramzesa II. tekkel v bitko. Nasprotno je imel lev kartaginskega generala Hana miroljubno službo: nosil je plašč svojega gospoda, kadar se je ta sprehal po mestnih ulicah.

Stari Grki so ljubili bolj idilicne živali, posebno ptice. Pete linje borbe so bile narodna igra. V okras svojih domov so imeli pave. Gojili jih je Junonin duhovnik na otoku Samu in jih prodajal. Pava so si mogli omisliti le bogati ljudje, saj je stal posamezen pav okroglo 14,000 dinarjev!

V starem Rimu so se ljudje posebno radi pečali z odgojo krogarjev, ki so jih naučili besed, s katerimi so se laskali cesarju. Izučena ptiča so potem ponudili v nakup cesarju. Tu se je zgodilo, da je naletel neki Rimljan na umsko zelo omejenega krogarja, ki ga je bil namenil cesarju Avgustu. Vsak dan se je mož mučil s ptičem, da bi ga naučil nekaj laskavih besed, toda zaman — ptiča se uk ni hotel prijeti. Po vsaki učni uri je mož žalostno dejal sam sebi: "Opera et impensa perdidit!" — moj trud in denar sta šla po vodi!

Ko se je ptič po dolgem trudu vendar-le naučil par uljudnih fraz, se je mož postavil s ptičem ob poti, koder je moral priti mimo cesar. Ko je Avgust prišel, je ptič gladko povedal svojo učnost. A cesar se ni zmenil zanj in je šel dalje. Tedaj pa je krogar zakrkal za njim: "Moj trud in denar sta šla po vodi!" Cesar se je obrnil, se nasmejalo in ptiča kupil. — Stari Rimljani so se sploh veliko pečali s ptičarstvom — ne samo na krožniku! — ter so bili mojstri v tem, da so učili krogarje, srake, škorce, kose in celo liščke, slavčke in tašiče govoriti. Papagaja si je mogel kupiti le bogataš, ker je stal toliko kakor dober suženj. Umljivo je, da so pogani razkošne živali ljubljene, ko so poginile, pokopavali na "stanu primeren" način in jim postavljali nagrobne spomenike.

V srednjem veku je bila gojitev ptičev zelo razširjena. Leta 1402. je izdal Karol VI. ukaz, da morajo meščani ob kronanju v Reimsu in ob prihodu kraljice v Pariz spustiti iz kletke na svobodo najmanj po 400 ptičev, verjetno je, da je hotel s tem omejiti gojitev ptič po kletkah, ki si je vedno bolj širila.

Mohamedanski vladarji srednjega veka so se pečali z gojitvijo in vežbanjem golobov. Se-le izučen golob, ki je znal v letu črtati kroge ali celo zanke, je smel jesti z drugimi golobi, ki jih je krmil vladar lastnoročno.

PREBRISANA OPICA

(Zapadno-afriška pravljica.)

Ndžambe je imel hčer, ki se je imenovala Cvegnepa, to je: "Le-pa."

Tedaj je Ndžambe nekega dne dejal:

"Tisti, kdor bi hotel dobiti mojo hčer za ženo, mora en pot pojesti toliko ndžaka kaše (ndžaka je neka vrsta buče), kolikor mu jo bom jaz pripravil."

Boječ in plašno se je kot prvi približala antilopa, šla do Ndžambeta in rekla:

EUCLID RIFLE and HUNTING CLUB.

Piše L. Hoffart

Zadnjo sredo je Krist Mandel prodajal našim fantom lovska dovoljenja ali licence kar na debelo. Kakor hitro sem jaz dobil to dovoljenje, sem jo ubral naravnost v hosto, da se prepričam, če je orajt. V pol uri sem bil že zopet pri naših fantih, z veliko vero. Torej kdor še nima lovskega dovoljenja, naj gre hitro k Mandelnu, ker po mojem prepričanju so ta dovo-

ljenja izvrstna. Ženske od Good Time Hunting kluba so nam pekle "vinarce" in krompir, in zabavali smo se izvrstno. Manjkalo je samo še Legana, pa nič zato, ker je na njegovo mesto stopil John Robil. Kdor ni še slišal našega Rošelna, ta je nekaj zamudil. — Zbijal in klatil je take, da so bile članice Good Time kluba vse v solzah. Ena teh njegovih ve-

HENRIK SIENKIEWICZ

POTOP

Iz poljščine prevlel
DR. RUDOLF MOLE

"Pojdimo torej proti Varšavi, a čimprej," je rekel Zagloba. "Poslušajta, gospoda! Res je, da so naša imena strah za sovražnika, toda v treh ne moremo dosti koristiti, zato svetujem sledeče: skličimo skupaj kolikor mogoče slahčičev dobrovoljcev, da bi vsaj s praporčkom prihiteli kralju na pomoč. Lahko jih bo nagovoriti na to, zakaj itak bodo morali odriniti, ko pridejo pozivi na črno vojno; torej jim je vseeno, a mi jim povemo, kdor pojde pred pozivi dobrovoljno, stori kralju veličansko uslugo. Z večjo silo se bo dalo več opravičiti in nas bodo sprejeli z odprtimi rokami."

"Ne čudi se, gospod, mojim besedam," je rekel gospod Stanislav, "toda po tem, kar sem videl, se mi je črna vojska tako zagnusila, da grem rajši sam, nego s tolpo, ki ni navajena vojne."

"Torej ne poznate šukajšnje slahče, gospod. Tu ne najdeš niti enega, ki ne bi bil že služil v vojski. To so vsi izkušeni in dobri vojaki."

"Dvomim, da je tako."

"Zakaj naj bi bilo drugače? Toda počakaj, gospod! Jan že ve, da če začnem enkrat misliti, mi sredstev ne zmanjka. Zato sem živel v velikem zaupanju z vojvodo ruskim, knezom Jeremijom. Naj Jan osvedoči, kolikokrat se je ravnal ta največji bojevnik na svetu po mojem navetu in je vedno dobro vozil."

"Reci no, očka, kaj hočeš povedati, ker je škoda časa," je rekel Jan.

"Kaj sem hotel povedati? — Evo, to sem hotel povedati: ne brani domovine in kralja oni, ki se drži kralja za suknjo, nego oni, ki bije sovražnika; a bije ga oni najbolje, ki služi pod velikim vojskovodjem. Čemu bi hodili v negotovost v Varšavo, ko je morda kralj že odšel v Krakov, v Lvov ali pa na Litvo? Jaz bi nasvetoval gospodoma, da bi se napotili brez odloge pod prapore gospoda velikega hetmana litevskega, kneza Januša Radzivila. To je odkrit in bojeviti gospod. Dasi mu očitajo ošabnost, vendar gotovo ne bo zlezal pred švedi. To je vsekakov vojskovodja in hetman, kakor se spodobi. Tesno nam bo tam zares, ker bomo imeli opraviti z dvema sovražnikoma, a zato naletimo tam na gospoda Mihaela Volodijovskega, ki služi v litevski vojski; in znovi se zberemo skupaj kakor v davnih časih. Če ne svetujem dobro, naj me prvi šved na vrvi pelje v jetništvo."

"Kdo ve?" je odgovoril živo Jan. "Morda bo tako najbolje."

"Pa še Heleno in otroke spremimo na poti, ker bomo morali potovati skozi pušče..."

"In služili bomo med vojaki, a ne med črnovojniki," je pripomnil Stanislav.

"In bomo se bojevali, a ne zborovali, in ne bomo jedli košič in skuto po vaseh."

"Vidim, da gospod se ne odlikuje le na vojni, temveč tudi pri posvetovanju," je rekel gospod Stanislav.

"Kaj? Ha!"

"Resnica, resnica!" je rekel Jan. "To je najboljši svet. Kakor nekdanj, pridemo skupaj z Mihaelom. Spoznal boš, Stanislav, najboljšega vojaka v ljudovladu in mojega odkritosrčnega prijatelja, brata. Pojdimo sedaj Halki povedati, da se tudi ona pripravi na pot."

"Ali že ve o vojni?" je vprašal gospod Zagloba.

"Ve, ve, ker je Stanislav najprej pripovedoval njej. Revica je bila vsa v solzah. A ko sem rekel, da je treba iti, mi je takoj povedala: 'Pojdi!'"

"Hotel bi že jutri oditi!" je zakričal Zagloba.

"Saj tudi pojdemo jutri, in sicer pred svitom," je rekel gospod Jan. "Ti, Stanislav, moraš biti zelo utrujen od poti, toda do jutri se že odpočiješ, kakor boš mogel. Jaz pošljem še danes konje z zanesljivimi ljudmi v Bialo, Losice, Drohičin in Bielsk, da bi bili povsod sveži za preprego. A za Bielskom se že začne puščava. Vozovi s hrano drinejo tudi danes. Težko je odriniti v svet iz tega ljubljene kotečka, toda zgodi se volja božja. Tolaži me to, da bodo žena in otroci na varnem, zakaj pušča je najboljša trdnjava na svetu. Pojdite, gospoda, v hišo, ker je čas, da se pripravimo za odhod."

Odšli so.

Gospod Stanislav, močno utrujen, je koj po jedi in pijači odšel spat, gospoda Jan in Zagloba pa sta se lotila priprav. In ker je vladal pri gospodu Janu velik red, so odrinili v ozo v in ljudje še tisti večer ali ponoči; a zjutraj zgodaj je odšla za njimi kočija, v kateri so sedeli Helena z otroki in stara pestunja. Gospod Stanislav in gospod Jan sta jahala s petimi slugi poleg kočije. Vse spremstvo se je pomikalo živo, ker so jih čakali po mestih spočiti konji.

Tako so potovali in niso počivali niti ponoči; peti dan so dospeli v Bielsk, šestega pa so se že pogreznili v pušči od strani Hajnovščine.

Sprejele so jih sence velikanškega gozda, ki se je takrat raztezal na več kvadratnih milj ter se stikal na eni strani z neprodinim pasom s puščo Zielonko in Rogovsko, a na drugi strani s pruskimi gozdovi.

Noben napadnik še ni nikdar teptal teh temnih globin, v katerih je lahko zablodil neizkušene ter blodil naokoli, dokler ni onemogel od utrujenosti ali pa postal plen divjih zverí. Ponoči se je tu oglašalo rjovenje divjih zubrov in medvedov s tuljenjem volkov in lajanjem roparskih risov. Negotova pota so vodila sredi goščave ali goličav ob skalovju, prepadih, močvirjih in strašnih spečih jezerih, mnogogrede raztresenih kot čuvarjev, smolarjev in naselnikov, ki se čestokrat vse življenje niso ganili iz te pušče.

Gospod Stabrovski, kraljevi logar, stari samotar in samec, živeč neprestano kakor zuber v pušči, jih je sprejel z odprtimi rokami; otroke je skoraj zadušil s poljubi. Živel je le z gozdarji, plemenitega obraza ni videl nikdar, izvzemši, če je prišel kdaj dvor na lov.

On je vodil vse lovsko gospodarstvo in uporabljal vse smolarne. Zelo ga je vznemirila vest o vojni, o kateri je zvedel šele iz ust gospoda Skrzetuskega.

Zakaj, čestokrat se je dogajalo, da je v ljudovladu besnela vojna, da je umrl kralj, a v pušči o tem še niso izvedeli, šele gospod logar je prinesel novice, ko se je vračal od gospoda zakladnika litevskega, kateremu je moral polagati enkrat na leto račun o puščavskem gospodarstvu.

"Dolgočasno bo tu, dolgočasno!" je pravil gospod Stabrovski Heleni, "toda varnejše, kakor nikjer na svetu. Noben sovražnik ne prodré te stene, a če bi tudi poizkusil, bi mu gozdarji postrelili vse ljudi sproti. Laže zavojevati vso ljudovlado — česar Bog ne da! — nego pušče. Dvajset let že živim tukaj, a je sam tudi ne poznam, zakaj dobe se mesta, kamor ni mogoče stopiti in kjer prebiva samo zverjad. In morda imajo tudi zli duhovi svoja bivališča, kamor

se skrivajo pred glasovi cerkvenih zvonov. Toda mi živimo po božje, zakaj v vasi je kapelica, kamor prihaja enkrat na leto duhovnik iz Bielskega. Godilo se vam bo tu kakor v nebesih, če vas ne bo moril dolgčas. Dvz kurjavo ne bo manjkalo..."

Gospod Jan je bil iz vsega srca vesel, da je našel tako zavetje za ženo; ali gospod Stabrovski ga je zaman zadrževal in gostil.

Vitezi so le prenočili, drugo jutro pa so ob svitu nadaljevali pot skozi pustino; vodili so jih v tem gozdnem labirintu vodniki, ki jim jih je dal gospod logar.

(Dalje prihodnjič.)

POTEK SODNE OBRAVNAVE V TRSTU

(Nadaljevanje iz 1. strani)

na grozljivih pismih raznim krasim Slovincem-renegatom razlaga sodišče kot Trst, Istra, Gorica; kaj bi pomenila potem črka R, se ne ve. Pravijo, da je to oficijelni znak akcionašev.

Med raporti, ki so se brali, se je bral tudi raport, ki poroča, kako je obtoženi mizar Španger iz Proseka pred atentatom na uredništvo "Popolo di Trieste" Sofiji Frančeskin v Gorici ponudil en izvod tega lista z besedami "Berite 'Popolo di Trieste,' ker jutri ga ne boste več." Te besede, ki jih je Frančeskinova zaupno povedala svojim prijateljem ali prijateljicam, so bile tiste, ki so šele spravile policijo, katere se je do tedaj prizadevala zaman, na sled atentatorjem.

Brali so se tudi raporti, ki se bavijo s skrivnostnim umorom Marangonija in njegove žene v Ricmanjih, glede katerega se vrši šele razprava, vendar pa pravijo, da je v to zadevo zapleten tudi sedanji obtoženeec Nikola Kosmač, ki da je o tem umoru zaupno govoril. Drugi dokumenti govorijo o poskušanih atentatih na fašista Kureta in na kraskega fašističnega kapitana Graziolija, na katerega naj bi se vrgla bomba, ko bi se peljal na avtomobilu na inspekcijsko potovanje po Krasu. Od sedanjih obtožencev se nikomur ni nameravani atentati niso še dokazali. "Popolo di Trieste" v svojem poročilu o procesu pa namiguje, da bi mogel biti v to zapleten Marusič, ki velja za voditelja teroristične organizacije v tržaški okolici.

Glede atentata na uredništvo tržaškega lista zvemo, da so najprej mislili, da je eksplodiral parni kotel. Eksplozirala pa je bomba, ki je vsebovala osem kilogramov razstreljiva.

NADALJEVANJE RAZPRAVE

Na obravnavi 3. septembra je bilo zaslišanih več obtožencev. Med občinstvom je bilo opaziti tudi več zastopnikov inozemskih držav, med njimi francoskega in madjarskega generalnega konzula.

Prvi je bil zaslišan 21-letni vseučiliški študent Bevk, ki je priznal, da je leta 1925 spoznal v furlanskem Vidmu slovenskega agitatorja Rejca, ki ga je imenoval za dopisnika "Edinosti." Drugi brat Rejca je imel z njim daljši razgovor o položaju slovenske manjšine v Julijski Benečiji. V prihodnjih letih je vedno obiskoval kroge pri "Edinosti." Naročila mu je dajal vedno Rejec, ki mu je nekoč povedal, da je sedaj postal član tajne organizacije. V Cvetrežu je bil meseca avgusta, 1928 velik shod študentov. Med tovariši je užival popolno zaupanje. Bevk je obirno navajal, kako je izvrševal naročila tajne organizacije. Bevk je tudi priznal, da je imel na razpolago tajni alfabet, katerega pa se ni posluževal.

Obirno je potem govoril o tajnih sestankih članov študentske organizacije, na katerih so govorili o protifašistovskem delovanju. Tako je navajal, da je Rejec, preoblečen kot fašist, prekorajčil italijansko mejo v

goriškem okrožju.

Manfreda je izjavil, da je pristopil k organizaciji šele po požigu v Tolminu decembra, 1929. Manfreda je bil obenem član fašistične stranke in slovenske organizacije. Leta 1926 se je prvič udeležil političnega shoda Slovincov v Trstu, ki je nanj bilo pripuščeni okoli 30 oseb. Kot navdušen sportnik, se je udeležil ustanovitve sportnega kluba "Alba" v Kobaridu, kateremu so pripadali Slovinci in Italijani. Leta 1927 je bil še predsednik sportne skupine v Vidmu, kateri so pripadali samo italijanski študenti. Leta 1928 pa se je že začel marljivo učiti zgodovine. Takrat se je zavedel, da ima tudi on narodno zavest. Po branju o velikih močeh se mu je porodila želja, da bi tudi sam napravil kaj velikega. Vendar se ni hotel udeležiti nobenega atentata. Bolalo ga je kot sina slovenskih staršev, da se tradicije njegovega naroda in jezika ne priznava, takrat se je zavedel, da tudi on pripada jugoslovanski domovini. Vendar niti takrat niti danes nima čuta sovražstva proti Italiji. Nikdar ni bil član terorističnih organizacij. Slučajno se je sestal z Rejcem, ki ga je vabil v organizacijo. Bil je poročevalec "Edinosti." Tudi je stopil v milično službo. V Gorici se je sestal z informatorjem Jelinčičem. Ko je bil na vseučilišču v Padovi, se je seznanil še z nekaterimi zaupniki iz Kobarida. Pri zadnjih političnih volitvah je vršil živahno propagando. Pripadal je k skupini "Adrija," ki je vršila samo pasivni odpor. On ni vedel nič o terorističnem delovanju drugih skupin in isti organizaciji.

Prihodnji obtoženeec je 20-letni Ciril Kosmač

Kosmaču je Rejec obljubil, da mu bo pri študiju pomagal, samo če dokaže, da je dober Slovenec. Kosmač je izjavil, da za akcijo, kakršne je obdolžen, sploh ni sposoben.

Nato je bila zaslišana Zofija Frančeskin

Zofija je izjavila, da so se v trgovini njenega moža v Gorici mnogokrat shajali voditelji slovenskih organizatorjev. Večkrat je morala raznašati šifrirana pisma. Tudi je razdeljevala letake, ker je bil njen mož predsednik slovenskega društva. Tudi je bila zapletena v akcijo Slovincov, ki so protifašiste vodili čez mejo. O atentatu na "Popolo di Trieste" je izjavila, da je prišel v njeno trgovino znan človek iz Proseka in ji izročil pismo, nakar se je njen mož še isti dan z motornim kolesom odpeljal v Prosek. Zvečer ji je sporočil, da "Popolo di Trieste" ne bo več izhajal.

Nadalje pa je bil zaslišan eden glavnih obtožencev

Ferdinand Bidovec

Priznal je, da je skupno z Milošem položil bombo na svetilnik in natresel po stopnicah svetilnika komunistične letake, ter je tudi zažgal vrvice.

Nato se je govorilo o atentatu na redakcijo "Popolo di Trieste." Glavna pozornost se je obračala na Bidovca. Njegova tovariša Miloš in Marusič sta pobledela in napeto zasledovala vsako njegovo besedo.

Bidovec je izjavil, da je prve dni meseca februarja obiskal Marusiča v njegovem stanovanju, da mu sporoči, da ima peklenski stroj, čegar moč je večja, kakor onega stroja, ki je bil položen na svetilnik. Ob koncu prihodnjega tedna se mu je sporočilo, da se mora bomba prinesiti v redakcijo "Popolo di Trieste." Po naročilu Marusiča je šel potem skupno z Milošem par dni prej v uredništvo lista, da preštudira hišni načrt. dne 10. februarja zvečer sta se oba sestala na Corso Vittorio Emanuele. Miloš je imel bombo zavito v papir pod suknjo, Bidovec pa zavoj letakov. Pred poslojem uredništva sta se nahajala takrat dva karabinerja, katerim sta se izognila, pozneje

pa sta se vrnila. Šla sta v prvo nadstropje, ker sta pa slišala za seboj korake, sta šla še v drugo nadstropje. Tu sta ostala pred nekim oknom na hodniku, kjer je Miloš bombo za nekaj trenutkov odložil. V tem trenutku je šla mimo neka ženska. Potem pa je bilo vse mirno. Vrnila sta se v prvo nadstropje in se previdno ozirala. Miloš je poskusil odpreti vrata v tiskarno, vrata pa so bila zaklenjena. Zato sta bombo položila v neki kot in zažgala vrvice. V bombi je bilo osem kilogramov dinamita.

Predsednik general Cristini: "Kdo vas je pozval, da vstopite v teroristično organizacijo?"

Bidovec je odgovoril, da ga je pozval Marusič. Bidovec je končno še omenil, da se je udeležil shoda zarotnikov v Cvetrežu.

TRETJI DAN RAZPRAVE

(Dne 3. septembra)

Glede tretjega dneva procesa, v katerem so bili obtoženci prvič zaslišani, in sicer Bevk, Manfreda, Kosmač, Sofija Frančeskin in Bidovec, se poročajo še sledeče podrobnosti:

(Dalle na 5. strani)

Znamenita francoska zrakoplovca Coste in Bellonte pokladata venec na grob bivšega ameriškega poslanika v Parizu, Myron Herricka, za časa svojega bivanja v Clevelandu.

THE OLD HOME TOWN

Registered U. S. Patent Office.

Stanley

RADIO PROGRAMI

Za torek, 23. septembra
WTAM

6:30:	Sign on.
7:15:	Morning Serenade.
7:30:	Cheerio (NBC).
8:00:	Time.
8:01:	Morning Melodies (NBC).
9:00:	Hits and Bits (NBC).
9:15:	Homestead Velvet Hour program.
9:30:	Musical Interlude.
9:55:	Putty Jean's Chat.
10:00:	WTAM Physical Culture Hour.
10:10:	WTAM Cooking School.
10:30:	Pat Haley.
10:42:	Landers Charm Talks.
10:45:	Don Douglas, pianist.
10:50:	On Wings of Song (NBC).
11:30:	Annabelle Jackson, pianist.
11:35:	Farm Talk.
11:45:	Home in the Sky.
P. M.	
12:15:	Tommy Strobel.
12:40:	Isam Jones' Golden Pheasant Orchestra.
1:15:	Noonday Melodies.
1:45:	Playlet.
2:15:	Pat and Alice.
2:30:	Golden Gems (NBC).
3:00:	U. S. Navy Band (NBC).
4:00:	Lady Next Door (NBC).
4:30:	Tea Times (NBC).
4:45:	Isabelle Razzano, soprano.
5:00:	Joe Baker and Russ Neff.
5:15:	Meditation.
5:30:	Organ Processional Hour.
6:15:	Dorothea Beckloff, contralto.
6:30:	Haselton.
6:45:	Cleveland College.
6:55:	Charles W. Reed, baritone.
7:00:	Song Rakers—Gene and Glenn.
7:30:	Wildcat Program.
8:00:	Eveready Hour (NBC).
8:30:	Happy Wonder Bakers (NBC).
8:45:	Enna Jettick Song Birds (NBC).
9:15:	Standard Oil Program.
9:45:	Radi Keith Orpheum Hour (NBC).
10:00:	Vincent Lopez and His Orchestra (NBC).
10:30:	WTAM Players.
11:00:	WTAM Bulletin Board.
11:05:	Joe Smith's Euclid Beach Park Orchestra.
11:35:	Midnight Melodies.
A. M.	
12:00:	Tal Henry's New China Orchestra.
1:00:	Sign off.

WHK

A. M.	
8:00:	Something for Everyone (CBS).
8:30:	Burlesque Broadcasters.
8:45:	Morning Mood (CBS).
9:00:	Cronautine Girl.
9:10:	Board of Education—Arithmetic Lesson.
9:30:	O'Clock Time (CBS).
9:45:	Radio Homemakers—Jean Carroll (CBS).
10:00:	Monieret Farmace Program.
10:10:	Musical Portraits.
10:30:	Julia Hayes.
11:00:	Ethel and Harry.
P. M.	
1:00:	Manhattan Towers Orchestra (CBS).
12:30:	Savoy Plaza Orchestra (CBS).
1:00:	The Metropolitan (CBS).
1:30:	Master Singers Quartet (CBS).
1:45:	Heathley and Dr. Winfrey.
2:00:	Housekeepers Chat.
2:30:	Columbia Ensemble (CBS).
2:45:	Tea Time Topics.
3:00:	Columbia Artists' Recital (CBS).
4:00:	Rhythm Kings (CBS).
4:30:	Bert Lown's Orchestra (CBS).
4:40:	World Book Man.
4:55:	Hessington Boys.
5:15:	California Ramblers (CBS).
6:14:	Piano Rumbles—Ken Carr.
6:28:	Raybestos Sport Flashes.
6:32:	Standard Trust Topics.
6:44:	Rahall's Cherry Pickers.
6:59:	Raybestos Radiogram.
7:00:	Blackstone Program (CBS).
7:30:	Kaltenborn Edit the News (CBS).
7:45:	Premier Salad Dressers (CBS).
8:00:	Henry and George (CBS).
8:30:	Philo Symphony Hour (CBS).
8:45:	Graybar's Joe and Vi (CBS).
9:15:	Paramount Public Hour (CBS).
10:00:	Anheuser-Busch Program (CBS).
10:17:	Slumber Hour.
11:00:	Rothman's Room.
11:01:	Bedford Glens Orchestra.
12:00:	Club Madrid Orchestra.

WJAY

A. M.	
7:00:	Morning Melodies.
8:00:	Wurlitzer Morning Greeting.
8:30:	The Three Musketeers.
9:01:	Three Musketeers.
9:30:	Facts, Fun and Fancies for the Ladies.
10:01:	Ruth and Blair.
11:30:	Banjo Dave.
11:45:	Estelita Brandt.
P. M.	
12:01:	The Song Rambler.
12:15:	Jazz Potpourri.
1:15:	Organ Mood.
2:15:	Ed and Gene.
2:45:	Stray Gems.
3:00:	Fremont Serenade.
3:30:	Suburban Merchants Program.
4:30:	Studio.
5:00:	Cleveland Parade.
5:30:	The Palermos.
5:45:	Dickinson Radio Service.
6:05:	Griff Morris and His Orchestra.
6:35:	Sign off.

NARODNI PREGOVORI
IN REKI

V Delu zapisa Joža Gregorič.

Ako je meso slahko (ceno),
je juha mrhova.Ako boš na post Vseh svetnikov
jedel jabolka, boš imel toliko
torov, kolikor jabolk boš
pojedel.Ako ne širiš (razmetavaš de-
nar), ni ne piruj.Ako ne zna reči, zna pa leči.
(Živina, ki jo preveč priganjaš,
se ne bo opravičevala, ker se ne
zna, ko pa ji bo preveč, se bo
kar ulegla.)Ako do Ivanja brli, po Iva-
nju kipi (letina).Ako na Male maše na Zdiho-
vem zmanjka kruha, bo slabo le-
to.Ako na veliki petek dež pada,
ga bo zemlja vse leto stradala.
Ako je na Velike maše lepo,
bo lepa pšenica.Ako je na Jožefovo lepo, bo
lepa koruza.Bog je samemu sebi najprej
brado ustvaril.Brez starega vola, ne gre voz
iz dola.Bolje se je po cigansko voziti,
kakor po gosposko hoditi.

Gustav Strniša:

MED HMELJNIKI

Povest

Ta "vretec" je naš narodni
ples, ki ga posebno Dolenjci po-
znajo. Drug vodi za roko druge-
ga. Prvi, voditelj, jih vodi
daleč okoli, a naposled jih v obli-
ki polžve hišice popolnoma
sklene okoli sebe, nakar vstane
in jame pridigati.

Že so si podali vsi roke in ma-
li Lukec stoji ponosno med nji-
mi. Vsi skupaj so. Belokra-
njec se drži živahnega štajer-
ca, debela Hrčatica drži za ro-
ko smehljajočega se Dolenjca.
Vsi ti ljudje so danes bratje in
sestre. Zdržila jih je sloveča
božja pot. Veseli so in srečni.
Počasi koraka vsem na čelu Lu-
kec in v mogočnem loku zavije
v dolino.

Zarja je zašla. Zavel je la-
hen veter nad travnikom v do-
lini, kamor je vodil Lukec svo-
jo procesijo. Skrbi ga, najtež-
je ga čaka. Prevzel je to nalogo
pač samo za to, da bi se počes-
no in zastoj najedel in napil,
saj je vedel, da krčmar v doli-
ni ni skop in da ga bo dobro po-
gostil, če mu bo obdržal ljudi
delj časa, ker bodo morali po-
tem tudi k njemu, saj bo za vlak
prepozno.

Urno se zvija Lukčev krog.
Vedno tesneje se ga oklepa mno-
žica in že stoji in se suče na me-
stu, dokler niso vsi ljudje v kro-
gu okoli njega.

Zdaj je treba vsaditi rožico
— treba je govoriti tem dobrim
ljudem in jih geniti. Vsi čaka-
jo, kaj bo Lukec govoril.

"Če se ne boš postil in po-
koril tiste dni, preden boš pri-
diga, bo tvoja beseda slaba in
piškava, me je opozoril vaš lan-
ski pridigar."

Kaj naj vam povem, kako naj
vam govorim. Zdi se mi, da
sem zašel v globoki hosti, da ne
vem ne naprej, ne nazaj. Nisem
vreden, ne, nisem vreden, da bi
govoril.

Kmetje in kmetice, postiti bi
se morali in sveto živeti, da bi
bil vreden čudežne besede. Pa
me je še večeraj premočil hudič,
da sem jedel klobase. Danes se
kesam. Mnogo slabega nosim
v sebi in tega mi je žal. Vendar
vam hočem povedati o Mariji
žalostni.

Nato je začel Lukec opisovati
svojo prvo pot na goro z mater-
jo, ki je bila že stara. Poskusil
je opisati njeno revščino in svo-
jo gorečnost. Silil se je, da bi
iztisnil kaj pametnega iz sebe,
pa mu ni šlo. Umolknil je.

"Ti nisi nikak pridigar, sle-
par si!" so zavpili kmetje.

"Pojdimo po starega Boštja-
na, jaz vem, kje stanuje," je za-
vil bradat starec in je že mno-
žica ponovila:

"Po Boštjana pojdimo, po Bo-
štjana!"

Kakor ploha so se ulili kmet-
je proti samotni Boštjanovi ko-
či. Na čelu jim je korakal br-
dati starec, ki je prvi odprl vr-
ta in vstopil. Na pragu je ob-
stal in se prekrizal.

Stari Boštjan je ležal na po-
steli z razpelom v roki. Nje-
gove mirne, prijazne oči so gle-
dale vstipivše tako živo, kakor
bi ne bile mrtve.

"Boštjan je mrtev."

"Mrtev je mrtev, naš ljudski
pridigar, naša dobra duša," so
vzdihnil kmetje.

Tedaj so se odprla vrata in
dva moža sta prinesla belo kr-
sto.

"Ponesimo ga v procesijo na
goro, kjer je tolikokrat pridiga-
l in tako lepo častil Boga in Ma-
rijo," je svetoval brdati starec.
"Nesimo ga, nesimo ga!"

Položili so Boštjana v rakev
in tako je še enkrat šel tisto pot,
ki jo je hodil vsako leto na go-
ro.

Začudil se je župnik, ko je
procesija obstala pred cerkvi-
jo:

"Kaj vendar počenjate?"

"Boštjana, našega kmečkega
pridigarja nam blagoslovite,"
so začeli nekateri.

"Blagoslavljam te, ubogi star-
ec! Globoka je bila tvoja du-
ša in res verna, zakaj tvoje be-
sedes so bile čudodelno zdravilo
tem trpečim dušam," je dejal
župnik in dvignil roke k molit-
vi.

Starec Boštjan je tisto noč po-
čival v cerkvi pred oltarjem, a
kmetje so pa čepeli okoli njega,
ga stražili in molili za njegovo
dobro dušo.

Huda ženska

Med romarji je bila tudi Ma-
rička s svojo materjo. "Vrtec"
sta opazovali od daleč in potem
odšli v gostilno, kjer sta našli
Lukeca, ki je bil zelo slabe volje.
Sram ga je bilo, da ga je tako
polomil. Ko je zagledal Marič-
ko in njeno mater, se je priliz-
njeno nasmešnil:

"O, kako sem vaju vesel! Ni-
kogar bi se ne razveselil tako,
kakor vaju," je dejal s sladkim
glasom.

"Molči, Lukec, kaj bi onega-
vil," ga je zavrnila mati, a Ma-
rička ga pa niti pogledala ni.

"Res je, mati, s Tincem sva že
vse uredila. Plačal ji bom za
črvička, pa amen, Maričko pa
poročim," je žlobudral godec.

Marička se je glasno zasm-
jela:

"Radovedna sem, kje je tista
Marička, ki te bo vzela."

"Kaj ne, mati, kako je šte-
mana? Nate, poskusite vendar
moje vino, zelo dobro je. Ali
boste košček pečenke?" se je vsi-
ljeval.

"Lukec, nič ne rečem, dober
človek si, ampak z zakonom pri-
naši ne bo nič. Zakaj si pa že
druge zaaral? Kar sebi pripri-
ši. Jaz bi bila takoj zate. Ne
maram pa, da bi nam nazadnje
za bala druge nosile otroke na
prag, kakor se je že večkrat kje
zgodilo. Tincem vzemi, pa zado-
voljen bodi; čedna deklina je."

"Mati, nisem mislil, da ste tu-
di vi tako trdosrčni. Saj ven-
dar vidite, da sem imel Marič-
ko, še preden sem se za Tincem
zmenil."

"Zakaj pa potem one sirote ni-
si pustil pri miru? Saj nismo
na Turškem, temveč na Krščan-
skem. Pa če bi ti bilo tudi do-
voljeno imeti dve, bi naša nikoli
ne bila ona druga, da veš, pre-
ljubi moj Lukec."

"Babje vraže, nič ne bo, po-
gorim sem," je godel Lukec sko-
zi zobe in si naročil še merico
vina.

Marička in mati sta kmalu od-
šli, Lukec je še posedel in pil.
Pa je dočakal še drugo mater.
Vstopila je Tinčina mati. Ko je
krepka kmetica zagledala Luk-
ca, se je kar zarežala in takoj je
bila pri njem.

"Glej ga, Lukeca kljukca! Za-
kaj pa nisi šel z nami Boštjana
iskat? To je bil pošten in do-
ber človek. Še po smrti se mu
bere na obrazu dobrot in sve-
tost. Ravno prav, da sem te da-
nes dobila. Že davno bi rada
govorila s teboj. Zakaj se pa
nič ne oglasiš pri nas? Samo na
sodnijo si prišel, kjer si obljub-
il, da boš plačeval za otroka.
Zdaj, ko smo si tako zelo v rodu,
bi pa že moral biti večkrat pri
nas. Mar ne?"

"I, mati, saj veste, opravki,
opravki," se je izgovarjal godec.

"Beži no s tvojimi opravki.
Čakaj, greva pa skupaj danes
proti domu, saj imava eno pot,"
je dejala žena.

"Jaz še ne grem, mati, pa tudi
vam se še ne mudi," je dejal Lu-
kec.

"Ne mudi se mi ne. Pa tudi
s tabo moram govoriti važne
stvari, da veš, važne stvari," je
naglasila Tinačka.

Krčmar ji je prinesel kozarec
in Lukec ji je urno natočil. Bal
se je ženske in upal je, da bo
izpila kar kozarec in potem po-
stala bolj popustljiva.

Žena je pogledala Lukca, dvig-
nila kozarec in ga duškomu iz-
praznila. Ko ji je hotel godec
spet natočiti, je odmevala ko-
zarec:

"Zdaj imam pa dovolj. Jaz

nisem pijanka, le pošteno žejna
sem bila."

Lukec se ni mudilo. Ona ga
ni priganjala, mirno je čakala
in se mu prijazno smehljala.

Stopila sta naposled na plan.
Zvezde so se ozirale na zemljo
in migljale kesnima romarjema,
ki sta zadnja odhajala, iz gostil-
ne. Mnogo jih je še bdelo po
gori in čakalo jutra, drugi so
molili v cerkvi.

Mahoma je Tinačka obstala,
z rokama v boku se je mirno za-
zrla v Lukeca in ga vprašala:

"Ti, Lukec, kdaj bo pa poro-
ka?"

Pogledal jo je. Krepka štiri-
desetletnica je zelo sličila svoji
hčerki, le močnejša je bila. Njen
glas je zvenel, kakor bi lahko
udarjal po nakovalu.

"Mati, saj se ne mudi," je od-
govoril in jo skoro plašno pogle-
dal.

"Tebi se zdaj ne mudi. Za njo,
za mojo hčer je pa že prepozno,
vendarle je še čas, da saj delo-
ma zakrije svojo sramoto. Vpra-
šam te, kdaj bo poroka."

V njenem kovinskem glasu je
začutil Lukec tiho pretnjo in
polglasno je odvrnil:

"Počakajte mati, da si malo
več prihranim."

"Dokler si fant, si ne boš ni-
česar prihranil, pa tudi kesneje
težko. Poznam te, predobro te
poznam in povem ti, da je moja
hči predobra zate, mnogo predob-
ra! Ker si pa dosegel ono, če-
sar bi ne smel, boš tudi ono, kar
je tvoja dolžnost. Poročila se
bosta. Da pa se bosta laže raz-
umela, vama bom jaz pomagala.
Jutri pojdeti v farovž radi
oklicem!"

"Mati, kam pa mislite?" se je
prestrašil Lukec in hotel zbeža-
ti.

"Kaj, uhajal mi boš, ti nič-
vredni nepridiprav?" je zavpila
ženska, ga stisnila za roko in ga
pogledala tako srepo, da mu je
postalo kar gorko okoli srca.

Tinačka je nadaljevala:

"Sicer ne pričakujem od tebe
kaj posebnega. Tudi tvoji otro-
ci bodo morda piškavi, kakor si
ti sam, če bodo le količkaj po
tebi. Upam pa, da bo prevlada-
la ona s svojim zdravjem. Hišo
imam, če bosta delovna in prid-
na, bo enkrat vajina."

"Mati, zakaj se pa s tem
pričeli? Povedal sem vam, da
se še ne bom ženil in ne bom
se," je trdovratno vztrajal Lu-
kec.

Tedaj je v Tinački zavrela
kri. Sunila je godca v hrbet, da
se je zvil pred njo kakor črvi-
ček:

"Mati, kaj pa počenjate z me-
noj, saj nisem vaš pes?"

"Nisi, a morda si še slabši.
Pes ne zapusti svojih mladičev,
ti se pa niti ne zmešiš za onega
črvička. Seveda si se na sodnijo
zavezal skrbeti za otroka, vedel
si že tedaj, da ne boš dal božja-
ka, saj vse sproti poženeš po gr-
lu. Tinača je pa dobra ženska,
morda te vendarle spravi na
pravo pot. Ugovarjam ti pa ne
boš, da veš. Pokažem ti, kaj se
spodobi napram svoji bodoči ta-
šči. Sicer ti pa ne bo hudega.
Sam lepe denarce jaz zlušiš, Ti-
nača je pridna, pa tudi jaz sem
mlada in pomagala vama bom.
Ne boj se, da bi vama delala ka-
kako nadlego. Če boš količkaj mo-
ža, se vama bom kmalu ognila
in si na nasprotnem koncu trav-
nika postavila svojo hišico. Če
pa ne boš pravi mož, če boš tr-
mež in pijanec, te bom pa jaz
naučila kozjih molitvic. Sala-
mči, nabunkala te bom kakor
neposlušnega šolarčka!"

Lukec je molčal.

"Le molči, le," je nadaljevala
ona. "Boga zahvali, da imaš ta-
ko lepo priliko, pa še sitna-
riš. Ali ne vidiš, kakšen revček
boš na stara leta? Kdo se bo
usmilil pijančka, godca, ki bo
nadlegoval občino in prosjačil
po hišah!"

Lukec je stopal poparjen in
žalosten poleg hude Tinačke.
Prišel je premišljevali in si je
moral priznati, da ima ta žen-
ska prav. Na starost bo res si-
romak, če se ga Bog že prej ne
usmili, kajti novčiča ni znal obr-

niti in vsak se mu je izmuznil
izpod prstov. Sprevidel je, da
bi bil pri Tinci res preskrbljen
in da bi skrbela zanj, če bi zbo-
lel. Vedel je tudi, da bi ga ma-
ti brenila, ne pa tako silila vanj
in se za svojo osebo poniževala
pred njim, če bi ji ne bilo za sra-
moto svoje hčerke. In če je to
pomislil, si je moral reči, da je
taka mati vendar dobra in skrb-
na.

Dospeli so do Tinčinega do-
ma. Tinačka je odprla vežna
vrata in godec je vstopil.

"Kdo je?" se je oglašil zaspan
glas v sosedni sobi in Lukec je
tako spoznal glas Tince.

"O, jaz sem, pa ženina sem ti
privedla," je odvrnila Tinačka
in odprla vrata.

Strast in ljubezen

Ko je Lukec vstopil, je brlela
v kotu mala leščerba. Mati je
tako prinesla od neke petro-
lejk, ko prižgala in postavila
na mizo. Z leščerbo je odšla v
sosedno sobo. Mati se je nekaj
časa menila s hčerko. Lukec je
sedel sam v prvi sobi. Zdaj bi
jo lahko popihal, pa ni več mi-
slil na to. Tinačkine besede so
mu še vedno zvenele v ušesih.
Mirno je sedel in čakal.

Vrata kamrice so se kmalu
odprla. Na pragu se je pojavi-
la Tinača. Ko je zagledala svo-
jega zapeljivca, je začutila čud-
no tesnobo v svojem srcu. Sol-
ze so ji zablestele v očeh.

"I, zakaj pa jokaš? Bodi no,
bodi pametna, Tinača," je dejal
fant.

Zagledal se je v svojega otro-
ka v njenem naročju. Prvič ga
je videl. Nekaj toplega je za-
čutil okoli srca. Dete je mirno
spalo. Prijazni otročiček se je
še v sanjah smehljaj, prav ka-
kor bi rekel svojemu nezakon-
skemu očetu:

"Pa me zavrzy, če me moreš!
Sam me imaš rad, pa niti ne veš
tega."

Lukec je pogledal svojo nek-
danjo ljubico. Čedna, krepka
ženska je bila. Materinstvo jo
je še polepšalo. Neka posebna
milina se je zrcalila v njenem
obrazu.

In tedaj je začutil godec ma-
homa, da ga je pred njo sram.
Da, sram ga je bilo, menda pr-
vikrat v življenju. Sramoval se
je, da je tako postal s tem de-
kletom in hotel kar brezobzirno
zavreči kri svoje krvi. Povesil
je oči in molčal.

"Pa te vendar niso mati silili,
da pridi?" je vprašala ona v skr-
beh.

"Ne, niso me," je lagal Lukec.

Oddehnila se je:

"Hvala Bogu! Zelo bi bila
nesrečna, če bi te kdo silil. Tu-
di na sodišče nisem j'az nikoli
šla. Le mati so tako uredili, da
si bil tožen. Jaz se ne vsiljujem
in se tudi ne bom, čeprav vem,
da ne bom nikoli srečna."

Zapeljanka je vzdihnila in je
pričela znova pridruženo plaka-
ti. Otročiček v njenem naročju
se je prebudil in začvillil. Ona
se je sramežljivo obrnila od ne-
zakonskega očeta, začela otroka
dojiti in ga pokrila z ruto. De-
te je samo parkrat zaemokalo
in spet zaspalo.

Lukec je začutil mehko do-
mačnost. V njegovi duši se je
vzbudilo čuvstvo moža in očeta.
Zato mu je bilo še huje, ko je vi-
del, da Tinača spet plaka. Nag-
nil se je nad njo in jo vprašal s
tihim, ljubečim glasom:

"Zakaj si vendar tako žalost-
na? Ne plakaj Tinača, vse bo
dobro!"

POTEK SODNE OBRAVNAVE V TRSTU

(Nadaljevanje iz tretje strani)

Na razpravi sta bila med poslušalci navzoča tudi general tržaškega kora Vacca Maggiorini in Rossi. Od konzularnega zbora sta bila topot navzoča tudi konzul Velike Britanije in Združenih držav ameriških.

Priznanje dijaka Bevka

Prvi zaslišanec Bevk je na vprašanje predsednika, ali je v preiskavi prostovoljno izpovedal ali pa je bil prisiljen, odgovoril je, da je izpovedal prostovoljno. Govori dobro italijansko in gladko, ne da bi se veliko preklinjal ali pomišljal.

Dejal je, da sta ga za jugoslovansko iredento pridobila 1. 1925 brata Maksimiljan in Albert Rejec, ki sta ga najela kot korespondenta Edinosti. Onadva sta ga opozorila, da so Slovenci v Julijski krajini tlačeni, da nimajo nobenih šol, pa da je treba juljske Slovence ohraniti zavedne.

Leta 1928 šele in sicer julija meseca ga je Rejec posvetil v takozvano tajno organizacijo. Izročil mu je namreč devet raketa, in sicer tri bele, tri modre in tri rdeče, da jih naj ob neki priliki (ob kakšni in kdaj in kje?) zažge. Ko se je Bevk obotavljal, mu je Rejec rekel, da mora to storiti, ako hoče biti vreden članstva zarote.

Avgusta tistega leta se je vršil dijaški sestanek v Cvetrovžu. Tam je Bevk, kakor trdi, dobil delokrog in navodilo, kako naj spolnjuje svojo nalogo kot član zarote. V izpolnjevanju te svoje naloge je obtoženec potoval sem in tja z različnimi pismi in drugimi stvarmi. Bevk pravi, da se mu je stvar kmalu zdela preveč nevarna, tako, da je mislil ta posel opustiti, nakar mu je Rejec dal kemično tinkto iz skroba in jodove tinkture, da se pisava ni pozna.

V tistem času pravi Bevk, da je dobil svarilno pismo "Tigra," v katerem ga organizacija opominja, da naj vztraja in je pripravljena na žrtve za jugoslovansko stvar, ki da bo kmalu zmagala. Radi tega je svoje delovanje zopet začel in se je takrat tudi preskrbel z orožju za slučaj, če bi ga srečale italijanske patrulje. Potem je Bevk predsedniku sodišča natančno pojasnil, kakšne naloge da je po naročilu organizacije izvrševal. Pri izvrševanju teh nalog pravi, da mu je pomagal največ čestni geometer Lenarčič. Pri eni taki priliki da ga je zasledila v neki gostilni patrolja miličnikov, ki mu pa ni ničesar naredila, potem ko se je legitimiral. Ta stvar da ga je zopet nagnila k temu, da bi svoje delovanje v zaroti neh.

Bevk pravi tudi, da je bil opremljen z dvema šifriskima alfabeta, katerih pa da se ni nikoli posluževal. Po teh izpovedbah je začel Bevk natančno izpraševati predsednik. Dali je bil načelnik dijaške srenje? — Da. — Dali je bil član "Borbe"? — Ne, vedel pa je zanjo. — Dali je poznal Bidovec, Miloša in Valenčiča? — Ne. — Kaj mu je znano o osrednjem gorškem odboru? — Slišal je zanj, imen članov pa ne ve. — Dali je pomagal zbežati dvema italijanskima antifašistoma iz Milana po nalogu Rejca, ki je bil glede tega dogovoril z italijansko emigrantsko organizacijo v Parizu? — Da, do izvršitve pa ni prišlo, ker je bil med tem aretiran. — Dali je Zofija Frančeskin vedela za ta načrt? — Da. — Koliko je bilo vpisanih v njegovo akcijsko grupo? — Sedem. — Na ponovno vprašanje glede italijanskih antifašistov, ki so jih potem drugi spravili čez mejo, pove Bevk, da je bil v to stvar zapleten tudi Jelinčič. Imen dotičnih oseb pa ne ve. — Zakaj ni pustil svojega posla, dasi je večkrat imel to namero? — Zato, ker se je bal smrti, ki je bila zagrožena

vsakomur, kdor bi kaj takega poskušal. — Kaj ve o požigu tolminskega otroškega vrtea? — Da se je sklenil na sestanku študentov. — Dali se je istočasno vršil podoben sestanek v Dolini? — Se je vršil, niso pa ti sestanki imeli samo antifašističnega značaja, ampak so se obravnavala tudi socialna in kulturna vprašanja. Vseh takih kongresov je bilo, če se prav spominja, deset.

Nato je stavil obtoženco nekaj vprašanj njegov zagovornik dr. Matosel-Lorani, ki se tičejo sestanka v Cvetrovžu, na katerem se je baje sklenilo, da naj se izvrši neki atentat v Italiji sami, da pa se je nekdo temu protivil. Mogoče je bil to on? — Iz Bevkovega odgovora se razvidi, da je bila to samo govorica in da je v resnici o čem takim ni govorilo.

Nato je Bevk, ki je star 21 let, šel nazaj v svojo kletko, iz katere je stopil Manfreda.

Med tem časom sta se pojavila v loži francoski in madjarški konzul.

Kaj je povedal Manfreda

Manfreda izpove, da se je prvič udeležil slovenskega nacionalnega sestanka pri Sv. Jakobu v Trstu leta 1926. Navzočih je bilo okoli 30 oseb. To pa da nanj ni veliko vplivalo v nacionalnem pogledu, in je bil ob enem član raznih italijanskih in mešanih sportskih društev. Šele leta 1928 se je začel baviti na podlagi studija zgodovine in literature s slovenskim nacionalnim problemom. Treba je pomisliti, da obtoženi študenti ne pripadajo več starejši, predvojni generaciji, ampak da se vsaj deloma že izsolani v italijanskih srednjih šolah. Začel je ljubiti Jugoslavijo, ne da bi sovražil Italijo.

Za iredentistično misel sta ga začela pridobivati Albert in Maksimiljan Rejec leta 1928. V tajno organizacijo pa sta ga posvetila šele leta 1929. Takrat se je tudi seznanil z Jelinčičem. Šel je nato na univerzo v Padova, kjer se je vpisal v "Guif," to je v fašistično vseučiliško organizacijo. Obtoženec pravi, da se ni udeleževal nobenih terorističnih akcij, ampak da je razumel vsa akcija samo v smislu pasivne resistance zoper tlačitelje narodnih in kulturnih pravic Jugoslovancev v Italiji.

Ciril Kosmač

Nato je prišel na vrsto Ciril Kosmač, ki je najmlajši med obtoženci; ima namreč samo 20 let. Tudi Kosmač je študent. Pravi, da ga je v okrilje zarote privlekel revščina. Jelinčič ga je namreč nastanil pri družini Komelj v Gorici, kjer je bil zaštop. V protiuslugo je moral izvrševati naloge tajne organizacije. Ni pa izvršil nobenih važnih nalogov in niti ni razdeljeval letakov. Slednje je potrdil tudi na izrecno vprašanje zagovornika Gianninija predsednik Cristini sam.

Izpovedbe Sofije Frančeskin
Nato se je začelo zasliševanje Sofije Frančeskin. Frančeskin je elegantna, mlada in črno oblečena. Doma je iz Črnomlja na Kranjskem. Njen mož je Gorican in ima malo delavnico, ož. trgovca z bicikli in motornimi kolezi v Gorici.

Na vprašanje, ali je v preiskavi prostovoljno izpovedala ali pa je bila prisiljena, je odgovorila, da prostovoljno.

Spoznala je Jelinčiča leta 1928. Toda šele naslednjega leta je začela posredovati tajno korespondenco in letake. V tem letu šele je tudi zvedela, da sta ona in njen mož v službi tajne organizacije, ki jo je vodil dr. Sfiligoj. V prvi vrsti sta ona in njen mož posredovala med Gorico in Trstom, in pri tej priliki opazila, da tržaška organizacija dela bolj marljivo, nego gorška. V Trstu so se vsi slovenski listi razdeljevali takoj, do čim so v Gorici zaostajali celi zavoji. Sfiligoj mož je prenašal korespondenco na motorciklu, in sicer navadno do Proseka. Za vsako pot je dobil 50

lir in 15 lir za bencin, katere sta izplačevala ali Jelinčič ali dr. Sfiligoj. Tadvu sta tudi plačevala njo, in sicer s fiksno plačilo 100 lir.

Na vprašanje predsednika pove obtoženka, da je tudi vedela za znamenje "4," ki so ga rabili zarotniki, da se eventualno med seboj spoznajo. Ta številka je bila zapisana v njihovih identitetnih kartah, ki jih ima vsak italijanski državljan.

Priznava tudi, da je pomagala pri tajni ekspatriaciji dveh antifašistov iz Milana.

Predsednik jo vprašuje nato, dali ni pomagala tudi pri pobegu treh oseb, ki so zapustile Italijo tri dni potem, ko se je zgodila eksplozija v skladišču municije na Proseku. Glede tega pa pravi obtoženka, da ni pri tem nič udeležena.

Tržaška tajna organizacija

Vprašana po svojih zvezah s Špangerjem in drugimi tržaškimi obtoženci, izpove Sofija Frančeskin, da je po njenem mnenju in njenih vtisih na Tržaškem obstojala še posebna tajna teroristična organizacija, ki da je bila v zvezi z nekim tajnim italijanskim antifašističnim društvom. To društvo je imelo prisego, ki je vsebovala pretnjo smrti vsakemu, ki bi izdal njene tajnosti, vede ali nevede. Dr. Sfiligoj je o teh ljudeh dejal, da so nori. Glavni udeleženci so bili Marušič, Štoka, Bidovec, Rupelj in drugi, katerih da ne pozna. Nato je Frančeskinova obširno povedala, kako da je doznala za atentat, ki ga je tržaška organizacija pripravljala na uredništvo Popola di Trieste. Ona da se je že bavila z mislijo, kako bi se atentat dal preprečiti, da pa tega ni storila iz strahu, da bi je zarotniki ne ubili. Ko je to pripovedovala, se je obtoženka začela jokati.

Obtoženka je med drugimi tudi priznala, da je zarotnike obveščal policijski agent Černe na gorški kvesturi, če jim je pretela kaka opasnost. Nato se začenja zasliševanje obtoženca Bidovca.

Bombni atentat na tržaško uredništvo

Bidovec je izpovedal zelo pogumno. Najprej pripoveduje o bombnem atentatu na svetilnik zmage. Ta atentat je izvršil v dogovoru in v družbi z Milošem ter Marušičem. Šli so iz Trsta v Barkovlje s tramvajem. Potem so se peš vzpenjali na Prosek do vznožja svetilnika. Marušič je ostal na cesti, da straži. Bidovec je bombo položil in prižgal vžigalnik, potem so se odstranili, vendar poka ni bilo.

Potem začne pripovedovati o atentatu na Popolo di Trieste. Nekega dne med 6. in 9. februarjem 1930 je prišel k njemu Marušič, češ, da je prejel morečno bombo, s katero se bo poskušal atentat na fašistično palačo ali pa na kakšno podobno poslopje v Trstu, par dni po dnevu da mu je povedal, da bodo skušali dvigniti v zrak uredništvo "Popolo di Trieste." Potem so napravili ogled na licu mesta. Na dan atentata samega so se sestali pred manufakturno trgovino Oehlerja. Miloš je nosil bombo, zavito v papir, pod pazduho. Na trgu sv. Katarine so se ustrašili karabinjerjev, misleč, da že kaj sumijo. Ko so se karabinjerji odstranili, so šli v poslopje redakcije lista, kjer jih je na stopnicah srečala neka stara ženska. Stvar je šla čisto gladko. Potem so odšli vsi domov čisto mirno spat.

O nesreči, ki se je zgodila, so zvedeli drugega dne iz listov. On da je bil začuden, da je eksplozija zahtevala žrtve, ker so vsi mislili, ko so položili bombo, da v tiskarni ni ljudi. Sicer pa on ni poznal eksplozivne moči bombe.

Nato je Bidovec priznal, da je pripadal tržaški tajni organizaciji in se udeleževal njenih sestankov. Na enem izmed teh sestankov so bili tudi trije za-

rotniki, preoblečeni v miličnike. On je vedel, da niso miličniki. Na tem sestanku se je razložila tehnika bombnih atentatov. Bombo je Marušič dobil od Valenčiča, Valenčič pa od Vadjnala. Sploh je obtežen najbolj Marušič kot iniciator tržaške akcije. Med Bidovčevu izpovedjo je prišlo slabo dijaku Manfredu, ki so ga pa spravili kmalu k zavesti.

Drugi teroristični čini

Predsednik je nato spraševal glede tretje bombe, ki da so jo baje zarotniki hoteli vžgati pred jugoslovanskim in francoskim konzulatom, ali pa pred policijsko direkcijo. Obtoženec odgovori na to, da so zarotniki res mislili povzročiti eksplozijo pred jugoslovanskim konzulatom, in sicer v slučaju, če bi se požig šole na Katinari posrečil, tako da bi ta reč izgledala kot fašistična reakcija na ta čin. Ker se pa požig ni posrečil, so to namero opustili. Bombni atentat na policijsko direkcijo pa je bil nameravan za slučaj, če bi bil aretiran Marušič.

Glede ostalih atentatov, n. pr. na pošto v Renčah in na Grazioli, pravi Bidovec, da je za te stvari zvedel od Marušiča, udeležen pa da ni bil. Izgleda, da so bili to vse čini tržaške tajne organizacije. Imela je tudi šifrski alfabet, ki je odgovarjal gorškemu.

Na tozadevno vprašanje predsednika pravi, da so v ječi ravnali z njim zelo lepo in da je izpovedal popolnoma prostovoljno.

Pravi tudi, da je Marušič njega in Miloša zelo strahoval. Priznava, da se je udeležil požiga otroškega vrtea v Lokvah in pa požiga ljudske šole v Zgoniku. Poskušali so tudi zažgati žreberčarno v Lipici. Imeli so tudi veliko municije in in strukcije, kako da se postopa z dum-dum krogli.

Bidovec je tudi izpovedal o delovanju Kukca, ki je bil tedni ubit na italijanskem teritoriju tik meje. Na omenjenem sestanku, o katerem je Bidovec govoril, je bil navzoč tudi Kukec. Na tem sestanku se je govorilo, da je treba ubiti nekega Bratoša. Kukec se zdi, da je tudi avtor poskušene požiga šole na Gropadi pri Trstu.

V nadaljnjem spraševanju pravi obtoženec, da jim je Marušič naročil, da naj bombo položita pod kakšen tiskarski stroj v uredništvo Popolo di Trieste, da pa to ni bilo mogoče, ker so vrata v strojnico bila zaprta. Marušič je Bidovca in Miloša tudi zaradi tega grajal, ker nista storila toliko škode, da bi list ne mogel več izhajati.

Senzacija — zamišljen atentat na Mussolinija

Zdaj se je zgodila senzacija. Državni tožilec Dessy je namreč opozoril predsednika sodišča, da je pravkar dobil obširno pismo od obtoženca Marušiča, v katerem razkriva uprav senzacionalna dejstva, valeč glavno odgovornost za akcijo tržaške organizacije od sebe drugam.

Marušič pa je bil napisal že prejšnjega dne v ječi dolgo pismo s sledečimi izpovedbami: Najprej pripoveduje, kako se je seznanil s posameznimi obtoženci. Marušič sam je uslužben v Banca d'America e d'Italia v Trstu. V tej lastnosti se je seznanil s nekim trgovcem Urbančičem s Knežazna in z njegovim prokuristom Valenčičem. Valenčiča je Marušič najprej najel za to, da bi skrbel za razširjanje slovenskih listov, ki so čez Gorico prihajali prepozno. To vse je bilo leta 1929.

Septembra meseca istega leta je šel na sestanek na nek kraški hrib, za katerega je bila izdana parola: "Snežnik." Na tem sestanku sta bila dva obožena neznanca. Na tem sestanku se je sklenil drug večji sestanek, o katerem je izpovedal že Bidovec. Na tem sestanku so bili zopet trije neznanci v uniformah fašistične milice.

Eden je bil blond, drugi črn. Blondina so klicali Dušan. Neznanci so rekli, da je treba ubiti občinskega stražarja Kureta in znanega fašističnega stotnika Graziolijsa iz Sežane. On, Marušič, da s celo stvarjo ni bil prav zadovoljen, posebno zato ne, ker je primanjkovalo denarja in je tržaška organizacija hiralna. Med tem pa je prišla bomba, katere je bila potem položena v uredništvo Popolo di Trieste. Ta bomba je prispela 1. februarja 1930 na avtomobilu in je bila zelo težka. Vžigalnik je bil preračunan na 20 minut.

Nato Marušič zelo obremeničuje Vadjnala, ki je obljubil tisoč lir tistemu, ki bi ubil Graziolijsa. Nato govori o drugih bombnih atentatih, ki so jih zarotniki še nameravali, dokler jih ni prehitel mesec april, katerega meseca so bili aretirani.

Nato sledi najbolj senzacionalna izpoved.

To pismo je bil napisal, kakor rečeno, Marušič pred kratkim. Danes pa je napisal novo pismo, ki še ni objavljeno, pač pa se dozda ve, da v tem pismu obtožuje čisto nove osebe ter pravi, da je bil zamišljen med drugim tudi atentat na predsednika vlade Mussolinija. Ta atentat, ki je bil po trditvah Marušiča že precej časa zamišljen, bi se imel baje izvršiti v teh dneh.

Za tem senzacionalnim obvestilom državnega tožilca se je začelo zasliševanje Miloša. Miloš je popolnoma potrdil izpovedbe Bidovca glede atentata na tržaško uredništvo. Predsednik skuša Miloša dokazati, da so hoteli položiti bombo v uredništvo lista, dočim Miloš trdi, da so hoteli pogati v zrak samo stroje. Ob tej priliki se je vnel med Bidovcem, Milošem in Marušičem prepir, kdo da je pravzaprav dal iniciativo za ta čin.

Nato pripoveduje Miloš o poskušnem požigu katinarske šole. Za tajno organizacijo da je zvedel leta 1928 in je najprej prenašal slovenske liste. Nato se zopet med obtoženci vname debata glede avtorstva raznih terorističnih činov. Nato se začenja zasliševanje Miroslava Pertota, ki pa je primeroma malo obremenjen.

K tretjemu razpravnemu dnevu imemo naknadno še sledeče podrobnosti: Med atentati so navajali obtoženci v svojih izpovedbah še ubojstvo nekega miličnika, ki je bil udeležen pri eksekuciji Vladimira Gortana v Pulju, potem ubijstvo fašista Cerkenika in Blažine, kakor tudi miličnika Dal Fiume. Miličnika, ki je bil udeležen pri eksekuciji Gortana, je po mnenju obtožencev ustrelil Kukec.

ČETRTI DAN RAZPRAVE

(4. septembra)

Izpovedbe Marušiča

Na današnji popoldanski razpravi je bil prvi zaslišan bančni namestnik Marušič, ki je izjavil, da prej ni hotel povedati resnice, in sicer radi tovarištvu. Marušič je bil zaupnik treh celic na Krasu, dočim je Španger nadzirjal Prosek in Tržič. Je imel Marušič vrhovno nadzorstvo na Krasu. K jugoslovanski tajni organizaciji je pristopil pod vplivom svojih jugoslovanskih čuvstev. Rekel je besedno: "Tudi danes lahko trdim, da se čutim Slovana, da pa nikdar nisem želel nasilnih dejanj, temveč sem jih odločno pobijal. V zadnjem času pa sem seveda svoje stališče spremenil." Obtoženec je navajal, da je teroristično organizacijo ustanovil Bidovec. Tedaj je tudi prodrl stališče, da se imajo vsekakor vršiti nasilne akcije. Na sestanku na Monte Spacato so bili prisotni tudi neki neznanci. Marušič pa oporeka, da bi bil on šef tajne organizacije.

O Božiču se je sklenilo, da se izvrši atentat ob priliki poroke italijanskega prestolonaslednika. On je predlagal atentat na svetilnik, ki sta ga potem iz-

vršila Miloš in Bidovec. Bombo je pripravil Valenčič. Predsednik sodišča je vprašal obtoženca: "Zakaj ste hoteli storiti zlo jugoslovanskemu konzulu (mišljena je nameravana eksplozija pred konzulatom, o kateri je bilo že govora), ki je vendar dober človek in gentleman?" Obtoženec: "Nismo hoteli nje-mu storiti zla, šlo je samo za demonstracijsko dejanje pred konzulatom, ki ne bi bilo nobenemu človeku škode napravilo."

Marušič je dalje priznal, da je imel v rokah načrt smodnišnice v Bazovici in Katinari. Na prej omenjenem sestanku so neznanzi dali nalog, da se imata ubiti voditelj kraških fašistov Grazioli in policist Kuret, ker je, kakor je omenil Marušič, za take renegate bila določena smrtna kazen. Marušič priznava, da je sam nekoč dal nalog, da se umori Graziolijsa, zakar je bila razpisana nagrada 500 lir. Po naročilu obtoženca Špangerja je dal tudi povelje za požig italijanske šole v Helpeljah, kar pa Španger zanika. Dalje je navajal Marušič, da je imela organizacija strog statut, po katerem so delovali člani. Marušič je dobil tri bombe, vse od Valenčiča, ki mu je obljubil tudi revolver in avstrijsko puško. Valenčič jih je poučeval tudi o ravnanju z bombami po navodilih Vadjnala, ki je bil tudi voditelj v št. Petru na Krasu. Valenčič je pri konfrontiranju z Marušičem potrdil njegove navedbe. Bombe so bile napravljene v tovarni Urbančič v okolici št. Petra, torej na italijanskem teritoriju. Iz Marušičeve spomene izhaja, da je dal Španger izdelovati bombe po znanih delavcih v tržički ladjedelnici.

Nato je sledila konfrontacija obtožencev Miloša, Bidovca, Valenčiča, Marušiča in Špangerja, ki so glavni obtoženci. O atentatu, ki je bil nameravan dne 21. proti Mussoliniju, je izjavil Marušič, da so nameravali položiti peklenski stroj pod sedež Mussolinijevega avtomobila. Slovanski protifašisti so izrabljali sodelovanje Valenčiča, ker le-ta ni bil osumljen in so ga hoteli v fašistični milici celo imenovati za voditelja. Valenčič je zanikal drugi del Marušičeve izpovedbe. Marušič je končno izjavil, da je bil prej za mirno ljubno slovensko propagando, da se je pa v zadnjih treh mesecih dal pregovoriti k nasilnim dejanjem. O tajni organizaciji je Marušič izpovedal, da gre pri tem za gotove celice, katerih člani se med seboj ne poznajo.

Izpoved Špangerja

Nato je bil zaslišan prihodnji obtoženec, 24-letni Alojzij Španger, mizar. Tudi on je pripadal organizaciji in je zvedel od Bidovca, da bo poslopje Popolo di Trieste pograno v zrak. Priznal je, da je izrekel napram Sofiji Frančeskin usodne besede: "Berite danes poslednjič Popolo di Trieste!"

Nato so bili zaslišani obtoženci Rupelj, Obad, Zahar in Nikolaj Kosmač, ki so pripadali posebni celici in se udeležili več protifašistovskih terorističnih aktov. S tem je bila dopoldanska razprava končana.

Popoldne so bili zaslišani ostali obtoženci, katerih izpovedbe se krijejo z njihovimi priznanji pred preiskovalnim sodnikom. Po zaslišanju obtožencev se je začelo zasliševanje priči, katero se ima končati še v nocojšnjih urah.

Izpovedba obtoženca Marušiča

Četrtega razpravnega dne je predsednik sodišča zasliševal Marušiča, katerega smatra bo tožnica državnega tožilca ne-kako kot voditelja jugoslovanskih akcionashev v Trstu.

Marušič sam je videti neznan in skromen. Ves čas je zatrdel, da on ni bil za teroristično akcijo.

V tajni organizaciji je bil od leta 1928. V organizaciji je zavzemal odlično mesto Špan-

ger. Španger je imel pod seboj proseško in tržiško akcijsko cono, Miloš je imel Kras, on sam pa Bazovico in Katinaro. Bil je tudi član "Borbe," pa je bil proti teroristični akciji, pač pa je proti koncu spremenil svoje stališče. "Borba sama ni imela revolucionarnega značaja; teroristično organizacijo je ustanovil šele Bidovec.

Teroristična akcija, je trdil nadalje Marušič, se je sklenila šele na sestanku Monte Spacato (slovenskega imena žal ne vemo). Financirana ta organizacija zunaj ni bila, kakor se to trdi ali misli. Narobe, organizaciji so hudo manjkala denarna sredstva. Marušič je bil mnenja, da človek, ki se v taka podjetja spuša, zgubi svobodo delovanja; zato ni v srcu prav pristal na to akcijo.

Predsednik general Cristini pripominja nato obtožencu, da Španger trdi, da ga je k terorističnim delovanjem nagovarjal on, Marušič. Marušič pravi, da to ni res.

Nalog za požig katinarske šole, tako je nadaljeval obtoženec, je dal Miloš. On da se je te stvari udeležil samo zato, da ne bi veljal kot strahopetec. Iz nadaljnega izpraševanja predsednika, generala Cristini, ki je hotel spraviti obtoženca Marušiča, Špangerja, Bidovca in Miloša v protislovju med seboj, se razvidi, da so pač vsi bili med seboj solidarni, da pa pravega formalnega voditelja med njimi ni bilo, tako da je razumljivo, če se danes glede iniciative za posamezne akte revolucionarne narodne borbe ne spominjajo prav, kdo je bil prvi, ki je dal za enega ali drugega zamisel ali navodilo. Seveda kuje obtožbo iz tega zelo naravnega dejstva svoj kapital.

Potem je bil konfrontiran z Marušičem proseški mizar Španger. Tudi on je videti skromen, vendar ga obtožnica smatra za jako nevarnega človeka. Z njim vred je bil poklican pred predsednika generala Cristini tudi Valenčič, ki je najstarejši med obtoženci; ima 33 let. Je lepo oblečen in raziran, izgleda žalosten in zamišljen.

Bidovec se drži moško

Predsednik, general Cristini, skuša obtožencem dokazovati, da so imeli namen vzporediti atentat ob vsaki priliki, kadar bi se praznoval kak naroden ali fašističen praznik. Predsednik, general Cristini, sprašuje v to svrhu z imenovanimi vred tudi Bidovca. Italijanski listi pravijo, da je Bidovec ostal ves čas moški, hladen in se zaničljivo smehljaj. Sploh ni zgubil nikoli prisotnosti duha in se ježil na tovariše, ki so se v svojih zagovorih zapletali.

V tem križnem zasliševanju izjavlja Marušič, da šole na Katinari nikakor ni hotel zažgati, ampak samo izvršiti nek neškodljiv demonstrativen čin. Pri tej priliki pride zopet do diskuzije med Marušičem in Špangerjem, pri čemer Španger dosledno in kratko zanika svojo inicijativo pri terorističnih aktih, ki se obtožencem čitajo. Na sestanku na Monte Spacato da so bili Štoka, Rupelj, Marušič, Miloš, Bidovec, on (Španger) in dva neznanca v miličnih uniformah. Ta dva neznanca da sta naročila, naj se ustrelita "centurio" Grazioli in miličnik Kuret v Dolini. Tisti pa, ki bi povelj ne poslušal, ga zadene smrt. Pri tej priliki se zopet vname med Marušičem in Špangerjem debata, kdo je dal iniciativo za atentat na Graziolijsa, eden pravi, da Marušič, drugi, da Španger. Vendar se to nanaša na tistikrat, ko so Graziolijsa sklenili spraviti s sveta tržaški akcionasi sami, kajti bil je še drug slučaj, ko se je sklenilo Graziolijsa ubiti takrat pa sta baje dala nalog za to skrivnostna neznanca v miličnih uniformah.

Nameravani plat zvona

Enaka debata se vname tudi (Dolge na 6. strani)

POTEK SODNE OBRAVNAVE V TRSTU

(Nadaljevanje iz 5. strani)

zaradi požiga šole v Herculjah na dan, ko se je slavila fašistična ustava. Iz tega zasliševanja se je posnelo, da je bil ta dan položen ogenj vsega skupaj na štiri šole. Posebne škode pa ni bilo nikoder. Marušič je pri tej priliki zopet poudaril, da je delal pod pritiskom, grožnjami in sramoto, ki je čakala izdajalca. Iz nadaljnega spraševanja se razvidi, da je pri revulucionarnih akcijah razen današnjih obtožencev bil udeležen tudi neki Petarosi, ki ne sedi med današnjimi obtoženci, ker je pravočasno zbežal čez mejo. O tem Petarosu je dejal predsednik general Cristini, da je hotel biti plat zvona, da zbuni okoličane proti režimu, da pa potem od tega ni prišlo. Petarosi je baje tudi nekega fašista ubil, česar pa Marušič ne ve.

Bombe so bile izdelane v Italiji

Marušič pa potrdi, da je vse tri bombe, ki so jih imeli akcionarji v rokah, preskrbel Valenčič. Istotako je preskrbel avstrijsko puško s tremi pištolami tipa "Steyr" in dvema revolverjema na bobenček. Pri tej priliki pravi Valenčič, o katerem izvemo, da je bil v Rusiji in ranjen, da je bombe in navodila za vse tri atentate na uredništvo "Picolo di Trieste," na svetilnik in nameravani atentat pred jugoslovanskim konzulatom, prejel od Vadjnjala.

Pri tej priliki se izve iz ust predsednika general Cristini samega, da bombe niso bile izdelane nekeje v inozemstvu, kakor se je namigavalo v italijanskem tisku, ampak da so bile izdelane in izstrugane na stružnici v Urbančičevi veležagi v Bači, kjer je Valenčič za prokurata. To stružnico so zarotniki prodali potem v Trstu nekemu stariarju, da bi zabrisali sled za njo. Nadaljnje bombe so hoteli izdelati s pomočjo delavcev tovarišev v ladjedelnici v Tržiču.

Nameravani atentat na tajnika tržaškega fašija

Nato predsednik general Cristini pokliče predse zopet Valenčiča in ga vpraša, dali je res on zamislil bombni atentat tudi v hiši pokrajinskega tajnika tržaškega fašija dr. Perusina. Peklenski stroj naj bi se položil v zavoj neke urarske firme, da bi se mislilo, da vsebuje uro-budilko. Valenčič pa to zamisel odločno zanika. Pri križnem zaslišanju pa Marušič ta načrt prizna. Pri debati, ki se pri tem zopet med obtoženci vname, potrdijo vsi, da se je vseh sestankov revolucionarne akcije Španger udeleževal, dočim on je tudi nadalje zanika, ker da je bil samo na gori Spaccato.

Zamisljen atentat na Mussolina

Nato se preide na zasliševanje glede zamišljenega atentata na predsednika vlade Mussolinija. Marušič pravi, da je ta atentat zamislil Bidovec, ki pa to z zaničljivo gesto napram svojemu obtožitelju zanika. Pri debati o tem trdi predsednik general Cristini, da je Valenčič, ki je bombe preskrboval, imel pripravljeno še četrto bomb, s katero naj bi se pognala v zrak vojašnica v Št. Petru na Krasu, kar pa Valenčič taji.

Kaj bi predsednik rad zvedel

Predsednik general Cristini bi nato hotel tudi zvedeti, kdo je prav za prav bil v Italiji glavni vodja revulucionarne organizacije, če se ne upošteva Rejec, izven dežele. Predsednik Cristini namreč meni, da je obstojal v Italiji nek centralni izvršilni odbor, ki je moral vsako akcijo odobriti. Vendar glede tega obtoženci ne dajo nobenega pojasnila. Glede atentata tudi na Oberdankov spomenik in na sedež tržaškega fašija. Na koncu premaga Marušiča čuvstvo usmiljenosti, tako da se ves zmehčan obrne k predsedniku Cristiniju in k

očetu ubitega časnika Nerija—tako poročajo vsaj italijanski listi—in ga skesano prosi odpuščanja. Vtis tega čina pa je bil popolnoma negativen. Bidovec v svoji kletki pa je baje spremljal Marušičovo prošnjo in solze s pomilovalnim zaničevanjem.

Na to pride na vrsto Španger

Španger je rojen na Proseku leta 1906. Povedal ni prav za prav ničesar novega in je v svojih odgovorih sploh tako kratek. Sploh govori slabo italijansko in se zatika. Španger nekatere stvari priznava, večino pa zanika. Predsednik general Cristini ga večkrat označuje kot lažnjivca. Predvsem je predsednik Cristini hotel zvedeti, kdo je organizacijo financiral. Španger je mizar. Za svojo službo v organizaciji pa je bil, kakor sam priznava, plačan od Jelinčiča potom dr. Sfiligoja in gospe Frančeskin. Kaj drugega pa se od Špangerja ne da zvedeti.

Rupej in Obad

Nato so zasliševali Ruplja, ki je obtožen udeležbe pri požigih šol. Kaj novega pa se iz njegovega zasliševanja ne zve, kakor samo to, da so neznanci v milici uniformi, kateri so bili na sestanku na Monte Spaccato, baje izvršili vlom v pošto v Renčah.

Za njim se zasliši Ivan Obad, rojen leta 1906, v Salesu v občini Zgonik. Je mlad kmet s precejšnjo politično izobrazbo. On je zagrešil samo to, da je pri požigu šole v Zgoniku držal lestvo.

Revolucionarna organizacija po dolinskem okraju

Nato se zasliši Zahar iz Sv. Antona pri Dolini, rojen 1905, po poklicu mizar. Zahar je skupaj s Kosmačem zapleten v poskusni umor fašista Kureta v Rimanjih.

Nikolaj Kosmač je rojen v Zabrašcu pri Dolini leta 1907, in je delavec. Italijansko govori jako slabo. Obtožen je, da je na navodilo Stanka Petarosa hotel ustreliti dolinskega fašista Kureta. Skupaj s Petarosem sta pri Sv. Jožefu oprezala z revolverjema na Kureta, skriti za nekim zidom. Njegov revolver pa se baje ni sprožil. Poskusil se je pa atentat tudi na fašista Fonda. Druge podrobnosti niso bistveno važne. Na vprašanje zagovornika glede duševnega stanja Kosmača, odgovori predsednik Cristini, da je Kosmač sam, ki ima na sebi nek kazenski delikt od preje, duševno zdrav, da je pa bil njegov oče duševno bolan.

Zasliševanje Stoke

Nato se začne zasliševanje Stoke, ki bistveno vse priznava, kar je povedal že v preiskavi. On je doma iz Kontovela. Tudi on je udeležen pri šolskih požigih. Razen Jelinčiča in Špangerja imenuje ta obtoženec kot enega izmed aktivnih voditeljev organizacije Ukmarja. Pove tudi, da je bilo glavno pravilo organizacije to, da se ima vsak ustreliti, kdor bi izdal tovariša, oziroma skupno stvar. Dolga debata se je vnela potem med predsednikom Cristini, obtoženci in Stokovim zagovornikom dr. Contrerasom glede tega, ali je organizacija razpolagala s tremi bombami ali s štirimi, pri čemur rezultira, da je prva bomba, ki ni razpočila, bila položena na Svetilnik, druga bomba je eksplodirala v uredništvu znanega tržaškega lista, tretja je bila namenjena za demonstrativni atentat pred jugoslovanskim konzulatom, eventualno pa bi se bila uporabila za atentat na znanega Gaziolija. Četrta pa sploh ni še bila izdelana, pač pa bi se bila imela izdelati in, kakor je predsednik Cristini ironično pripomnil v obliki lep ovój zavite budnice reprezentirati fašističnemu tajniku dr. Perusiniju kot darilo na nočno omarico.

Kosmač in Sirk

Nato se zasliši Jožef Kosmač, od katerega bi predsednik Cristini rad zvedel, kdo je umoril

zakonca Marangoni v Rimanjih. Predsednik Cristini namreč sumi, da sta bila umorjena od onih tajnostnih dveh neznancev v milicih uniformah, ki sta se potem podala v znano dolino, kjer so vasi Dolina, Boršt in Rimanje. Tam so ju baje videli v nekem mlinu za olje ter v nekih barakah. Vendar se od Kosmača tozadevno ne da ničesar zvedeti.

Nato se zasliši Leopold Sirk, ki je bil svoj čas karabinjer. Ta je akcionasem dal nekaj smodnika in okoli 50 zavojev patron. Patrone so bile njegove. Kakor ostali obtoženci, je tudi on razširjal slovenske liste in lepake. Kakor mnogi obtoženci, tudi on zanika, da bi bil član tajne organizacije, oziroma, da bi bil vedel za njene cilje.

Spreten kmet organizator

Prihodnji obtoženec je Lovrenc Kac. Čeprav ga obtožnica dolži, da je bil načelnik neke celice revolucionarne organizacije, on to spočetka odločno taji. Predsednik Cristini pa sporoča, da se je v njegovi hiši nahajal cel arzenal orožja. Kac sam je kmet.

Njegove izpovedbe se morajo, ker ne zna italijansko, prevajati od sodnega tolmača Antonietta Ujčić, ki služi v pravosodnem ministerstvu v Rimu. Predsednik Cristini pravi, da je Kac v preiskavi priznal, da je bil član organizacije "Borba," ki da je imela namen, da bi se Julijska krajina od Italije odtrgala in se konstituirala kot samostojna republika.

Nato Kac prizna, da je bil res načelnik celice. Kot tak je organiziral trojke na raznih krajih, katerih člani se med seboj niso poznali. Izve se tudi, da je bil nameravan požig šole pri Sv. Eliju. Kac je bil tudi na znanem sestanku na Monte Spaccato. Na Kureta da je streljal Zahar. Kurec je bil reneget, ki je delal Slovincem škodo.

Iz nadaljnega zasliševanja in križnega spraševanja se je posnelo, da Kac prav za prav ni zagrešil nobenega zločina, pač pa da je bil po priznanju predsednika Cristina samega izvršen organizator in osebno ja-kor pošten človek vprav neprekosljive kmečke zdrave pameti. Najhuje je Kac obremenjen po tem, ker je imel zalogo orožja. Tudi je imel nalog zrevolucionirati zaledja v slučaju mobilizacije, in sicer preoblečen v italijanskega vojaka. Kaca dolži jo tudi komunistične mentalitete. Dejal je, da mu je Marušič rekel, da je prav za prav vrhovno vodstvo akcije bilo pri emigrantih v Parizu.

Zasliševanja Valenčiča.

Zatem je sledilo zasliševanje Valenčiča, o katerem poročajo italijanski listi, da je ves čas bil zelo zamišljen in žalosten. Njegova zunanost je skrbna in elegantna. Baje je premožen.

Kakor rečeno, je Valenčič priznal šele pismeno v spomenci, ki jo je napisal preiskovalnemu sodniku Montaltu 18. avgusta tega leta. V spraševanju prizna, da so vse tri bombe šle skozi njegovo roko. Kakor znano, je Valenčič v svoji spomenci trdil, da je bombe dobil gotove od Vadjnjala. Predsednik Cristini pa mu dokazuje, da je dal bombe izdelovati on, in sicer v delavnici svojega strica, veležagarja Urbančiča s pomočjo Urbančičevega mehanika. Material je lahko dobil na mestu samem. Stružnico je, kakor že omenjeno, potem v Trstu prodal.

Predsednik Cristini očita obtožencu, da je zaslužil na mesec 5.000 lir in da pripada frama-sonom, kar pa Valenčič zanika. V nadaljnjem zasliševanju se ne zve noben nov fakt niti kakšno novo pojasnilo, ampak se samo zopet po križnem zaslišanju z Marušičem in Bidovcem skuša dognati iniciativa glede izdelovanja bomb, glede naročanja taistih in glede tega, kdo je omenjene tri, oziroma

štiri atentate in poskuse zamislil, pri čemer Valenčič obtežuje predvsem Vadjnjala, drugi obtoženci pa stvar razlagajo drugače.

S tem je zasliševanje vseh obtožencev končano in se začne zasliševanje oškodovanega očeta Nerija, ranjenih treh tpegrafov, oziroma delavcev in zastopnikov požganih šol. Pri tem vzemo na primer, da škoda, povzročena pri poskušenem požigu šole na Zgoniku, znaša vsega skupaj 1.800 lir. Potem pridejo na vrsto vse priče.

Priče same uradne osebe

Poštni načelnik v Renčah Camillo Forte izjavlja, da so neznanci oropali pošto za 1.055 lir. Napadaleci so bili baje trije neznanci v milicih uniformah. Izvršili so rop s skrajno hladnokrvnostjo v navzočnosti načelnika in uradnikov. Ko ga je predsednik Cristini vprašal, kaj je dejal, ko so trije neznanci pospravljali denar, je dejal: "Drug drugega smo gledali, misleči, da gre za burko." (Sme med sodniki in v dvorani).

Ivan Kurec, fašist iz Doline, pove, kako so nanj prežali in kako je srečno ušel smrti.

Dva kvestorja, ki sta za zaroto

še le iz preiskave zvedela

Tržaški kvestor Laino samo potrjuje svoje raporte, ki jih je predložil prekomu sodu. Razlagal je, kako je bila preiskava silno težka, ker se spočetka ni mogla najti najmanjša sled. Izjavi je, da je policija prišla na sled revolucionarni organizaciji, ki je od leta 1928 "sejala strah in grozo po Julijski pokrajini," šele po znanih besedah, ki jih je izustil Španger napram gospej Frančeskin, ki jih je potem zaupno nekomu povedala, kar je potem zvedela policija. Tudi za sestanek akcionashev na Monte Spaccato je gospod tržaški policijski ravnatelj ali kvestor zvedel šele iz izpovedi obtožencev v preiskavi. Za to je namreč vprašal gospoda kvestorja odvetnik Matosel-Lorani in je policijski direktor potrdil, da je šele iz tega za ta važni sestanek zvedel. Goriški policijski direktor Modesti je tudi šele iz procesa zvedel za organizacijo, ki je bila razpredena po goriški pokrajini.

Iz izpovedi ostalih prič zve-mo tudi, da je škoda, povzročena po bombi, v poslopju, kjer se nahaja Popolo di Trieste, znašala 15.000 lir.

V Italiji take metode niso

v rabi

Ostali karabinjerji kot priče tudi ne povedo ničesar novega, česar ne bi bilo v njih raportih. Pri tej priliki predsednik Cristini poudarja, da so obtoženci po svoji lastni izpovedi izpovedali vse prostovoljno in da niso bili prisiljeni; "sploh v Italiji," pravi predsednik, "take metode niso v rabi."

Direktor Banke d'America e d'Italia Galdini izpove, da se je njegov uradnik Marušič vedno vedel popolnoma korektno, tako da je imel vanj polno zaupanje.

Avtomobilist Karel Koren, na kojega avtomobilu je prinesel Valenčič iz Bače v Trst bombo, ne ve nič povedati, ker ni vedel, kaj vozi.

Sedemdesetletna šivilja Marija Lončar, katera bi bila morala atentatorje na stopnicah uredništva Popolo di Trieste videti, se ne spominja ničesar.

Bivši šef-urednik Popolo di Trieste Leo Reja pove samo to, da je dobival grozilna pisma. Pravi, da je v momentu, ko se je čul pok eksplozije, sedeč pri svoji uredniški mizi in piše nek članek, zapisal ravno besedo: "Razorožitev" (veselost).

Grof Nardini-Saladini, bivši direktor lista Popolo di Trieste, začena govoriti o svojem delovanju zoper "slovansko nevarnost v Julijski krajini," naker ga predsednik ironično prekinje, češ, da so se med procesom, kateremu priča ni prisostvoval, slišale še hujše stvari, in ga prosi, naj preide k bistvu. Na-

to ne pove direktor nič drugega, kakor da je list dobival grozilna pisma.

Polkovnik Pitassi, vojaški izvedenec, komandant artilerijske šole v Nettunu, razlaga samo ustroj uporabljenih bomb.

S tem je bilo zasliševanje obtožencev in prič končano.

ZADNI DAN RAZPRAVE

(5. septembra)

Predlog državnega tožila

Na današnji dopoldanski razpravi je predlagal državni pravdnik komendator Dessy naslednje kazni: Bevk 7 let, Ciril Kosmač 5 let, Manfreda 9 let, Sofija Frančeskin 5 let, Pertot 7 let, Sirc 4 leta, Čač 8 let, Josip Kosmač 7 let, Nikolaj Kosmač 25 let (najmanjša kazen 20 let), Štoka 18 let, Rupelj in Obad 20 let. Smrtno kazen pa je predlagal za Špangerja, Miloša, Bidovca, Marušiča in Valenčiča.

"Fašizem je podpiral slovenske šole in pospeševal nacionalno slovensko življenje!"

Državni pravdnik je navajal v svojem pledoyerju: Italija je prišla v nove province z najboljšo voljo, da sodeluje z novimi državljani. Majhna skupina agitatorjev da se je postavila proti vladi. Fašistična vlada, ki je pred podpirala slovenske šole in pospeševala nacionalno slovensko življenje, je bila prisiljena razpustiti vsa slovenska društva! Mala skupina nezadovoljnih je nato začela borbo proti fašizmu in proti italijanski domovini. Stopila je v zvezo s sovražniki fašizma in s protifašistično centralo v Parizu ter z njo delovala v sporazumu.

Državni pravdnik je nato opisoval organizacijo slovenskih protifašistov in zločine posameznih obtožencev. Podrobno je opisoval delovanje vsakega obtoženca in njegove zločine. Obtožencu Milošu, ki je jugoslovanski državljani, je očital, da je zlorabljal italijansko gostoljubnost skupno z Bidovcem, ki je služil v italijanski vojski, in z njim vršil zločine. Obrnjen k Bidovcu je rekel: "Kaj bi storili vi, če bi vas domovina poklala k orožju? To vem čisto točno, ker ne pozabim, da obstojajo trojke in da delujejo komitaši, ki bi se razširili v zaledju italijanske vojske."

Dalje je državni pravdnik obširno opisoval priprave in izvršitev atentata na uredništvo Popolo di Trieste ter opozarjal na koncu še posebej na skrivno soobtoženih.

Govori zagovornikov

Po govoru državnega pravdnika, ki je predlagal smrtno kazen za pet obtožencev, za druge pa večletno ječo, se je razprava prekinila za četrto ure. Ko se je zopet otvorila, so govorili zagovorniki obtožencev, in sicer dr. Zennaro za Bidovca in Miloša, dr. Matosel-Lorani za Pertota, dr. Bologna za Obada, Manfreda in Josipa Kosmača, dr. Chersich za Sirc in Marušiča, dr. Contreras pa za Nikolaja Kosmača, Špangerja, Zaharja in Valenčiča, dr. Giannini pa za Ruplja, Cirila Kosmača, Časa in Frančeskinjevo. Govori zagovornikov, ki so bili zelo kratki, so se končali ob 8. zvečer, naker se je sodišče umaknilo k posvetovanju, da izreče obsodbo.

Trst, 6. septembra.—Včeraj ob 7:30 zvečer je bila končana razprava proti slovenskim obtožencem pred izrednim sodiščem za zaščito države. Posvetovanje sodnega dvora je trajalo do 23. ure, naker so se sodniki med grobno tišino vrnili v dvorano. Po nekaj trenutkih molka je pričel čitati predsednik izrednega sodišča general Cristini obsodbo, s katero so bili obsojeni na smrt France Valenčič, Franjo Marušič, Zvonimir Miloš in Ferdo Bidovec, ostali obtoženci pa na večletno ječo. Oproščena sta bila samo Leopold Sirc in Ciril Kosmač. Vsi obtoženci so sprejeli obsodbo mirno.

Smrtna obsodba je bila izvršena davi ob tri četrt na šest na vojaškem strelišču pri Bazovici. Po vesteh tržaških listov je poveljnik tržaškega armadnega zbora odklonil predložitve pomilostitvene prošnje italijanskemu kraju.

Okrog pol 23. se je razvedelo, da bo sodba proglašena vsak hip. V kletko pred predsedniško mizo so zopet pripeljali obtožence. Na njihovih obrazih je bilo čitati mir in spokojnost. Frančeskinjeva se je vsedla na svoje mesto izven kletke ter si od časa do časa popravila pajčolan. Pozornost občinstva v dvorani je bila posvečena posebno Bidovcu, ki je prvi vstopil v kletko ter se vsedel na svoje mesto povsem ravnodušno kot bi se ga vsa zadeva prav nič ne tikala. Od časa do časa si je pogladil lase ter gledal skoro ironično na prisotno občinstvo. Tudi Miloš je vstopil z elastičnim korakom, mirno, brez razburjenja; roki je držal v žepu. Ostali obtoženci so se za njima posedli na svojih mestih ter vzpodbujali drug drugega.

Povratek sodišča

Pred prihodom izrednega sodišča je zaklical z glasnim glasom pri vratih se nahajajoči karabiner: "Izredno sodišče za zaščito države!" Po vstopu članov sodišča, ki so bili oblečeni vsi v gala-uniforme, je zavladala v dvorani grobna tišina. Občinstvo je bilo kakor okamenelo. Vse oči so bile uprte proti predsedniški mizi, kjer je zavel mesto predsednik general Cristini, ki je prinesel s seboj debel sveženj spisov.

Po par trenutkih molka je pričel čitati Cristini razsodbo. Njegov glas je bil jasen in docela miren.

Obsojeni so bili:

Franjo Marušič na smrt.
Zvonimir Miloš, na smrt.
Ferdo Bidovec, na smrt.
France Valenčič, na smrt.
Lojze Španger na 30 let težke ječe; tudi za njega je državni tožitelj predlagal smrtno obsodbo.
Nikola Kosmač in Vladimir Štoka vsak na 25 let težke ječe.
Dragotin Rupelj in Vinko Čač vsak na 15 let težke ječe.
Ivan Obad na 10 let težke ječe.

Mario Zahar, Josip Kosmač, Miroslav Petot, Slavko Bevk in Anton Manfreda vsak na pet let težke ječe.

Zofija Frančeskin na dve leti težke ječe.

Leopold Sirc in Ciril Kosmač sta bila oproščena.

Obsojenci

Pri čitanju obsodbe so zrl obtoženci z veliko pazljivostjo proti predsedniški mizi ter napeto poslušali njegovo čitanje. Samo Bidovec se ni zmenil zanj, temveč je gledal povsem v drugo smer, kakor bi že itak vedel, kaj ga čaka. Ko je bila prečitana njegova smrtna obsodba, ni trenil niti z mišico na obrazu. Ko je bila prečitana obsodba za smrtno kazen predlaganega Lojzeta Špangerja, ki je bil obsojen na 30 let ječe, se je ta nasmešnil skoro bolj bridko kot veselo.

Miloš je pri prečitanju svoje smrtno obsodbe malce obledel ter si nervozno pogladil lase. Strmel je predse ter obstal nepremično, dokler ni bila do kraja prečitana obsodba. Valenčič je bil vidno utrujen. Gledal je predse ter ni trenil niti z očesom. Marušič je bil duševno povsem odsoten ter sanjavo zamišljen in sploh ni poslušal čitanja obsodbe.

Mali Ciril Kosmač, ki je iz gledal med ostalimi obtoženci kot otrok, je po prečitanju obsodbe neverjetno pogledal okoli sebe, kakor da ne bi verjel, da so mu odprta vrata v slobodo.

Ustreljeni

(6. septembra)

O justifikaciji je bilo izdano naslednje oficijelno poročilo, razen katerega tudi današnji listi ne objavljajo nikakih nadaljnjih podrobnosti. Oficijelno

poročilo se glasi:

"Ko je bila ob 11. zvečer razglašena sodba, so okrog pol 12. odvedli obsojence v spremstvu močne straže v zapore. Vsi štirje na smrt obsojeni so podpisali prošnjo za pomilostitev. Spali niso vso noč nič. Komandant tržaškega armadnega zbora prošnje za pomilostitev ni poslal naprej, marveč jo je, kakor je pooblašča zakon o izrednem tribunalu, sam odklonil. Zato je bilo takoj vse pripravljeno za justifikacijo. Ob 3. jutrat je posetil obsojence duhovnik z verskimi tolažili. Nato so bili obsojenci odvedeni na kraj usmrtitve, to je na mali travnik v bližini vojaškega strelišča pri Bazovici. Obsojence je spremljal na kraj justifikacije 58. bataljon črnih sraj, v katerem je bilo 600 mož, pod poveljstvom konzula Diamandija. Na licu mesta so bili zbrani tudi vsi člani izrednega tribunala. Bataljon se je razvrstil v eni strani odprti kare, naker so prinesli štiri stole za delikvente. Za justifikacijo je bil komandiran vod 56 mož, ki se je postavil v štirih vrstah v oddaljenosti osem korakov od stolov. Nato so priveli obsojence, ter jih postavili v sredo od vajakov tvorjenega četverkotnika. Prvi je prišel Bidovec, za njim pa vsi ostali trije. Obsojence je spremljal duhovnik, ki je držal v rokah križ ter je molil in tolažil delikvente. Tu jim je predsednik sodišča še enkrat prečital sodbo, naker so obtožence posadili na pripravljene stole. Ob 5:43 je komandant oddelka konzul Diamandi dvignil roko. Ko je zamahnil, so počili strelji. Kakor od bliska zadeti so se zgrudili vsi štirje obsojenci. Zdravnik je ugotovil smrt, naker so trupla takoj položili v krste in jih zakopali na licu mesta. Ob 5:51 je bila justifikacija končana, naker se je bataljon vrnil v Trst."

"Vorwaerts," 3. septembra piše: "Dovolj je znano, da so bili jetniki in tržaških zaporih mučeni. Znano je, da se tamkaj izsiljujejo 'priznanja' z mučenjem, kakor je vikanje nog v vrel vodo, mečkanje spolovil in ruvanje nohtov. Že to dovolj pove, da so med preiskavo umrli trije zdravi mladi ljudje.

Razumljivo je, da skuša fašistična vlada slovensko gibanje, ki ga je sama povzročila, označiti kot od Jugoslavije plačan pokret. V resnici pa gre za pravo ljudsko gibanje, ki hoče svobode in pravice. "Kar se vrši pred tržaškim sodiščem, ni sodnijski postopek, ampak epizoda zgodovinskega boja. Vsi sodniki pripadajo fašistični milici. Oni nosijo in posebujejo bodalo in knuto stranke, ne pa državne justicie."

Protestni shod

V nedeljo, 28. septembra, se vrši v Slovenskem Narodnem Domu na St. Clair Ave. ob 1:30 popoldne protestni shod jugoslovanskega naroda proti nasilstvam v Italiji. Na programu bodo različni govorniki, ki so globoko zainteresirani na pokretu narodnega gibanja. Govorili bodo Slovenci, Hrvti, Srbi, Amerikanci in drugi. Več prihodnjih.

Mora nositi slamnika na povelje sodnika

Dover, Ohio, 20. septembra.—Edward Manson mora na povelje sodnika nositi slamnika, dasi je sezona za slamnike že minula. Manson ni plačal rent, gospodar je šel na sodnijo, ki je dovolila, da je gospodar zaplenil vse imetje Mansonu, med drugim tudi njegov klobuk. Samo slamnika mu niso vzeli. In Manson ni hotel nositi slamnika, hotel je klobuk. Sodnik je pa odredil, da mora nositi slamnika in da klobuk obdrži gospodar.

* Belo veverico je ustrelil nekoč na smrt v Mt. Vernon, Ind.